

Economisch - Statistische Berichten

44e JAARGANG - 30 SEPTEMBER 1959 - No. 2203

Alle assurantiën

R. MEES & ZONEN

Rotterdam

BANKIERS EN ASSURANTIE - MAKELAARS

Beleggingen en vermogensbeheer

HANDELSCONCERN

werkzaam in de
NEDERLANDSE ANTILLEN en VENEZUELA zoekt

INTERNE ACCOUNTANT

(lid N.I.v.A. of V.A.G.A.)

Sollicitanten dienen de Engelse en Nederlandse taal te beheersen. Kennis van Spaans strekt tot aanbeveling. Van belang is verder: organisatievermogen en inzicht in bedrijfseconomische en commerciële problemen.

Brieven met uitvoerige inlichtingen onder no. E.-S.B. 53-1, postbus 42, Schiedam.

beschikbare krachten

HEER (37) ACADEMISCH GEVORMD,
met jarenlange ervaring bij Nederlandse
en Amerikaanse bankinstelling,

zoekt leidinggevende functie

bij financiële instelling of industrie.
Zeer goede referenties.
Eventuele deelneming geen bezwaar.

Brieven onder no. E.-S.B. 53-3, postbus 42, Schiedam.

**gemeente
enschede**

Bij het sociografisch en statistisch bureau van de
secretarie kan worden geplaatst een

assistent-onderzoeker

of een

middelbaar onderzoeker.

Gezocht wordt een ervaren kracht, bij voorkeur in het bezit van het diploma middelbaar planologisch onderzoeker.

Rangindeling en salaris naar gelang van bekwaamheid; salaris adjunct-commies f 379,10 tot f 486,29, adjunct-commies 1ste klas f 440,35 tot f 547,54, commies f 501,60 tot f 608,78 en commies 1ste klas f 593,47 tot f 698,27 per maand, benevens compensatie huurverhoging.

Aanmelding uitsluitend per briefkaart met vermelding letter I aan de afdeling personeelszaken van de secretarie. Een sollicitatieformulier zal daarna worden toegezonden.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: 0 1800 52939. Administratie: 0 1800 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Continuïteit van pensioenvoorzieningen bij verandering van werkgever

De laatste jaren valt een sterke toename van de pensioenvoorzieningen te constateren. Ik doel hier niet op de wettelijke voorzieningen, zoals de A.O.W. en de A.W.W., en evenmin op de bedrijfspensioenfonds. Eerstgenoemde voorzieningen zijn — hoe nuttig en belangrijk op zichzelf ook — te gering om een bevredigend inkomenspeil voor de verzekerden te scheppen en de bedrijfspensioenfonds geven over het algemeen slechts een beperkte aanvulling op het wettelijk bodempensioen. Ik heb het oog op de ondernemingspensioenfonds in hun diverse vormen — via ondernemingspensioenfonds en/of individuele en/of collectieve polissen bij verzekeringmaatschappijen — die naast de zojuist genoemde voorzieningen een belangrijke en zelfs onmisbare plaats innemen. Als gevolg van de grote verschillen in de regelingen der diverse pensioenfonds, dan wel in de polissen der verzekeringmaatschappijen lopen de uiteindelijke pensioenrechten der werknemers — ook voor hen die qua diensttijd, salaris, gezinssamenstelling enz. in gelijke omstandigheden verkeren — sterk uiteen.

Dat er, al naar gelang de mogelijkheden binnen de verschillende ondernemingen, differentiatie in pensioenrechten bestaat is een gezond verschijnsel. Ernstige bezwaren zijn m.i. echter in te brengen tegen het feit, dat de diversiteit van regelingen op dit gebied in sterke mate belemmerend werkt op de overgang van personeelsleden van de ene onderneming of bedrijfstak naar de andere, dan wel van de ambtelijke wereld naar het bedrijfsleven en omgekeerd. Bij een zodanige overgang blijken namelijk de achtereenvolgende regelingen, waarmee een werknemer te maken krijgt, veelal niet in zodanige mate op elkaar zijn afgestemd, dat de uiteindelijke pensioenvoorziening in een redelijke verhouding staat tot de financiële offers die over de totale werkperiode zijn gebracht. Bij de overgang worden enerzijds de rechten, welke — al dan niet in de vorm van uitgesteld pensioen — worden meegenomen, anderzijds de lasten, welke aan de nieuwe verzekering verbonden zijn, op zodanige wijze berekend, dat de belangen van de achtereenvolgens optredende verzekeringmaatschappijen of pensioenfonds in behoorlijke mate zijn veilig gesteld.

Deze, van het standpunt der betrokken instellingen bezien alleszins begrijpelijke, veiligstelling aan beide zijden werkt ten nadele van de verzekerde. Wachttijden, welke bijv. bij invaliditeitspensioen een belangrijke rol spelen, moeten

opnieuw worden vervuld. Een minder gunstige beoordeling van de gezondheidstoestand van een deelnemer speelt geen rol bij pensioenfonds of verzekeringmaatschappij, dat van het risico wordt bevrijd, doch de instelling, die het risico moet overnemen, toont zich in dezen veelal weigerachtig of brengt een verhoogde premie in rekening. Deze nadelen voor de verzekerde werken m.i. in sterke mate belemmerend op personeelsmutaties, ook als deze overigens alleszins gemotiveerd zijn. Ik zie geenszins over het hoofd — en acht het zelfs een positieve factor — dat een goede pensioenvoorziening kan bijdragen tot een binding van het personeel aan een onderneming en aldus dienstig kan zijn aan de stabiliteit in de personeelsbezetting. Ik acht het echter onaanvaardbaar, dat *alleen* als gevolg van het ontbreken van de mogelijkheid van vereffening van de voor- en nadelen tussen pensioenfonds en verzekeringmaatschappijen, personeelsmutaties achterwege moeten blijven.

Er bestaat m.i. in de praktijk dan ook een dringende behoefte aan een mogelijkheid om van pensioenrechten van een werknemer, wiens band met een pensioenfonds of verzekeringmaatschappij wordt verbroken, op een door de verzekeringmaatschappijen en pensioenfonds algemeen te aanvaarden wijze de contante waarde te laten berekenen op verzekeringstechnische grondslagen, die hiervoor door deze instellingen onderling zijn overeengekomen. Deze contante waarde zou — zonder dat zulks met verlies van rechten gepaard mag gaan — moeten kunnen overgaan naar het pensioenfonds of de verzekeringmaatschappij, waarmee de nieuwe werkgever in relatie staat. Via de gemeenschappelijke noemer van de contante waarde zouden de bij de vroegere werkgever verkregen rechten moeten kunnen worden omgezet in bepaalde — eveneens aan de hand van de overeengekomen grondslagen vast te stellen — rechten binnen het kader van de pensioenregeling, welke geldt voor het personeel van de nieuwe werkgever. Wellicht zou de vereffening tussen pensioenfonds en verzekeringmaatschappijen het beste kunnen geschieden via een of ander clearinginstituut. Het levensverzekeringsbedrijf is een dienstenverlenend bedrijf; door samenwerking moet het in staat zijn ook de hierboven bedoelde dienst aan zijn verzekerden — op een door deskundigen op dit gebied uit te werken wijze — te bewijzen.

Heerlen.

Mr. P. M. M. C. PALMEN.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Continuïteit van pensioenvoorzieningen bij verandering van werkgever, door Mr. P. M. M. C. Palmén	779	Boekbespreking:	
Perspectief der Nederlandse zuivelindustrie, door Drs. H. Schelhaas	780	H. Mechler: Méér tijd voor de top; praktische wenken voor overbelaste topfunctionarissen, bespr. door Drs. J. Zwakhals	792
Op weg naar een Latijns-Amerikaanse regionale markt (II), door Drs. H. Linnemann	784	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	793
Frankrijk tien maanden na de devaluatie, door Dr. F. J. A. M. Mallens	787	Notities:	
Levensverzekering in het eerste halfjaar 1959, door J. B. Booij	789	Zuigelingensterfte en geboortemaand	786
		Mededelingen voor economen	794
		Recente publikaties	794

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De zuivelmarkt heeft zich krachtig hersteld: het prijsniveau is aanzienlijk hoger dan vorig jaar en de afzetmoeilijkheden zijn verdwenen. Deze verrassende ontwikkeling is deels aan klimatologische factoren toe te schrijven en deels aan een vergroting van de vraag. De marge tussen een tekort en een teveel op de zuivelmarkt is evenwel slechts gering. De kritieke grens is vaak al overschreden voor men erop bedacht is. In 1957 en de eerste helft van 1958 verkeerde de zuivelmarkt net onder deze grens, in de rest van 1958 en ook dit jaar erboven. Een relatief slechts geringe wijziging in de melkproduktie kan hiervan de oorzaak zijn. Het is daarom wenselijk een toename van de melkproduktie zoveel mogelijk af te remmen en de consumptie zoveel mogelijk te stimuleren. Wat het laatste punt betreft denkt schrijver aan reclame, public relations, invoeren van produktvariaties, zorgen voor kwaliteitsverbetering en kwaliteitsdifferentiaties, invoeren van merken, research naar nieuwe produkten e.d. Voor het in grootse stijl aanvangen van dergelijke objecten is z.i. echter ombouw van de zuivelindustrie tot een industrieel grootbedrijf gewenst.

Perspectief der Nederlandse zuivelindustrie

Na de storm van slechte berichten, die vorig jaar vanuit de zuivelindustrie het Nederlandse publiek bereikte, is het de laatste tijd opvallend rustig geworden. Tot ieders verbazing heeft de zuivelmarkt zich krachtig hersteld, het prijsniveau is aanzienlijk hoger dan vorig jaar en de afzetmoeilijkheden zijn verdwenen. Evenwel zou de conclusie, dat dus kennelijk de problemen in de zuivelindustrie zijn opgelost, voorbarig zijn. In de eerste plaats is het tekort dat de Regering moet bijpassen om de melkveehouderij de garantieprijs te doen halen, ook dit jaar nog aanzienlijk, nl. ca. f. 247 mln., tegen vorig jaar f. 407 mln. Bij geen van beide bedragen is dan nog rekening gehouden met de subsidie op consumptiemelk, welke in 1958 f. 98 mln. bedroeg en dit jaar op ca. f. 82 mln. kan worden geschat.

Bedragen, die de Regering via het L.E.F. heeft bijgepast

1 nov. 1953 t/m 31 okt. 1954 f.	7 mln.
1 nov. 1954 t/m 31 okt. 1955 „	31 mln.
1 nov. 1955 t/m 31 okt. 1956 „	77 mln.
1 nov. 1956 t/m 31 okt. 1957 „	211 mln.
1 nov. 1957 t/m 31 okt. 1958 „	407 mln. a)
1 nov. 1958 t/m 31 okt. 1959 „	247 mln. a)
	(geschat)

a) De garantieprijsuitkering werd in de jaren 1957/1958 en 1958/1959 beperkt tot 5 mrd. kg melk, terwijl de produktie resp. 5,11 mrd. kg en 5,37 mrd. kg was; zonder deze beperking zou de garantie-uitkering dus hoger zijn geweest.

Een situatie, waarin de Regering van jaar tot jaar met een bedrag in de orde van grootte van f. 250 mln. moet bijspringen om de melkveehouderij de garantieprijs te doen halen, is nog niet bevredigend. Bovendien is er reden voor de vraag, of het relatieve herstel toe te schrijven is aan factoren van duurzame aard, of slechts te danken is aan een samenloop van gunstige factoren van tijdelijke aard, waarop voor een volgend jaar niet weer mag worden gerekend. Een nader onderzoek naar de perspectieven van de Nederlandse zuivelindustrie is dan ook op zijn plaats.

De ontwikkeling van de laatste 2½ jaar.

Teneinde een juist beeld van de huidige situatie te ver-

krijgen, is het wenselijk de ontwikkeling van de zuivelmarkt van de laatste jaren te bezien. Opvallend is dan het zeer onevenwichtige marktverloop. Te beginnen bij 1957 zien wij zowel in ons land als in andere landen een aanvankelijk gunstige afzet en een relatief hoog prijspeil. Zo hoopgevend 1957 echter begon, zo somber eindigde het. Door gunstige klimatologische omstandigheden steeg de melkproduktie in de tweede helft van de zomer en de herfst meer dan gewoon. Normaal is er in het Westeuropese consumptie- en produktiegebied plaats voor een produktieverhoging van ca. 1½ pCt. In de tweede helft van 1957 steeg in West-Europa de produktie echter zeer aanzienlijk. Zij lag in deze periode 4 pCt. boven het in 1956 bereikte niveau. Over het gehele jaar gemeten was een produktievergroting van 3 pCt. per jaar te constateren ¹⁾. Begin augustus had een omslag op de markt plaats en begonnen de prijzen te dalen. Eind 1957 gaf een zeer laag prijsniveau en onrustbarend gestegen voorraden te zien.

In 1958 is bijna een omgekeerde ontwikkeling te zien. Het jaar begon somber met een ongekend diepe prijsval. Het was deze ontwikkeling, die de aandacht van het brede publiek trok en die ook voor de Regering aanleiding was tot het nemen van maatregelen. Uit die tijd dateert ook het begrip „zuivelcrisis”. Omstreeks augustus begint echter een prijsstijging, die aanvankelijk nog bescheiden van aard was, doch die zich tot het einde van het jaar wist te handhaven. Het prijspeil van 1957 en voorgaande jaren werd echter nog niet bereikt. Wel werden de overtollige voorraden geheel of grotendeels geliquideerd. De situatie was dus bijna omgekeerd aan die in 1957. Zo somber 1958 begon, zo hoopgevend eindigde het. Tegen de verwachtingen in gaf 1959 niet een terugval te zien naar de situatie van 1957, doch een verdergaand herstel der zuivelmarkt. De kritieke periode was die van maart tot mei, waarin de melkproduktie seizoenmatig zeer snel stijgt, totdat zij in de eerste weken

¹⁾ Voor een diepergaande analyse van de ontwikkeling eind 1957-begin 1958 wordt verwezen naar: „Crisis in de zuivel; een analyse” in „E.-S.B.” van 26 februari 1958, no. 2121 van schrijver dezes.

van mei het maximum bereikt. In deze maanden vindt steeds een prijsdaling plaats.

In de maanden april - mei was de markt dan ook uitermate weiflend. De markt balanceerde op de rand van de crisis zoals in 1958 en zowel de kaas- als boterprijzen daalden zeer snel. Eind mei was het echter reeds duidelijk dat er geen crisis, zoals in 1958, te verwachten was. In de maanden juni en daarna herstelde het prijsniveau zich snel en zette de in augustus 1958 begonnen stijging zich voort. Om de ontwikkeling met enkele getallen toe te lichten: begin mei 1958 was de Nederlandse kaasprijs f. 1,50 per kg, september 1958 f. 1,60, mei dit jaar f. 1,80 en september 1959 f. 2. De stijging van de boterprijs in ons land was nog markanter. De prijzen waren hier in de maanden mei en september 1958 en 1959 resp. als volgt: f. 3,10, f. 3,10, f. 3,35 en f. 4,50. Voor de nu komende wintermaanden zijn verdergaande prijsstijgingen te verwachten.

Oorzaken van deze ontwikkeling.

Voor de opleving van de zuivelmarkt in augustus 1958 en in de maanden daarna zijn wel enige oorzaken aan te wijzen. De diepe prijsdalingen in de eerste helft van het jaar deden de gevraagde hoeveelheden belangrijk toenemen, aanzienlijk meer zelfs dan verwacht was. Hierdoor daalden de aanwezige voorraden zeer snel, tot zelfs beneden het gangbare niveau. Toen gedurende het laatste kwartaal een teruggang viel op te merken t.o.v. 1957 — bijv. in Denemarken, Engeland en Nederland — en bovendien de vraag naar zuivelprodukten iets verbeterde, was een zekere schaarstesituatie spoedig bereikt. Het surplus van de tweede helft van 1957 en begin 1958 was dus snel door de markt opgenomen.

Opvallend was overigens dat de elasticiteit van de vraag naar zuivelprodukten belangrijk groter bleek te zijn dan tot dusver was aangenomen. Op grond van de ervaringen bij de prijsdalingen in 1958, komt men voor Nederland in 1958 zowel voor boter als voor kaas, op een elasticiteit, belangrijk groter dan 1. In Nederland vond voor het binnenland een belangrijke prijsdaling plaats op 27 april, toen het Ministerie van Landbouw het besluit van het Produktschap voor zuivel goedkeurde om de inleveringsprijzen voor kaas en boter drastisch te verlagen. De inleveringsprijzen — te omschrijven als een minimum groothandelsprijs — voor kaas werd verlaagd van f. 1,87 tot f. 1,50 per kg; voor boter van f. 4,34 tot f. 3,10 per kg. Dit had tot gevolg dat de groothandelsprijzen met dezelfde bedragen daalden. De ontwikkeling van de door de consumenten gevraagde hoeveelheden en de detailhandelsprijzen was als volgt:

1958	boter- verbruik (x 1.000 ton)	detailh.- prijs van boter	kaas- verbruik (x 1.000 ton)	detailh.prijs van kaas	
				Goudse belegen	jonge kaas
januari	4,0	4,80	5,9	3,51	2,97
februari	3,4	4,80	5,5	3,50	2,97
maart	3,6	4,80	5,9	3,48	2,95
april	3,9	4,80	5,2	3,48	2,95
mei	5,4	3,56	8,3	3,13	2,51
juni	4,9	3,52	7,4	3,13	2,50
juli	5,4	3,52	7,5	3,13	2,49
augustus	5,5	3,52	7,6	3,12	2,48
september	5,5	3,52	7,6	3,10	2,50
oktober	5,6	3,68	7,7	3,14	2,63
november	5,1	4,12	6,7	3,27	2,83
december	5,0	4,32	6,2	3,31	2,94

Bron: C.B.S.

Bij deze prijsdaling bleek ook dat de verlaging van de groothandelsprijzen vrijwel onmiddellijk en in haar geheel door de detailhandel werd gevolgd, een ontwikkeling die evenmin was voorzien. Soortgelijke ervaringen als in Nederland werden ook opgedaan in de andere landen, waar het binnenlands prijspeil werd verlaagd, bijv. in Zweden, Engeland en Denemarken.

Uit het zeer onevenwichtige marktverloop met, zoals in 1958, in de eerste helft van het jaar een uitgesproken crisissituatie en een overproductie, en in de tweede helft van het jaar een schaarstesituatie, is de conclusie te trekken, dat de marge tussen een tekort en een teveel in de zuivelsector slechts gering is. Levert in andere bedrijfstakken een vergroting der produktie met 1 pCt. vaak nauwelijks problemen op, in de zuivelsector is een relatief geringe extra vergroting van het aanbod, zoals in 1957, voldoende om een complete crisis te doen ontstaan, en een even stagnerende toename der melkproduktie, zoals in 1958, is voldoende om het beeld der internationale markt grondig te doen wijzigen. Op de oorzaken hiervan komen wij nog nader terug.

Voor de gunstige gang van zaken van dit jaar zijn drie oorzaken aan te wijzen. De eerste en belangrijkste oorzaak is opnieuw van klimatologische aard. Het droge weer in Europa belemmerde de grasgroei gedurende de gehele zomer, en had tot gevolg dat de melkproduktie opnieuw stagneerde rondom het in 1957 bereikte niveau. De laatste maand vertoonde in vele landen zelfs een daling. Aangekend moet hierbij worden dat de vraag naar zuivelprodukten jaarlijks structureel toeneemt. De bevolking neemt met ca. 0,8 pCt. toe, terwijl ook de welvaartstoename de vraag naar zuivelprodukten stimuleert.

Een gelijkblijvende produktie heeft dus automatisch reeds een gunstige uitwerking. Een tweede reden voor de goede marktontwikkeling was, dat het warme zomerweer de vraag naar consumptiemelk zeer gunstig beïnvloedde. Deze lag in de meeste landen deze zomer dan ook boven het niveau van 1958. De vraag naar consumptiemelk is sterk weergevoelig²⁾.

De derde oorzaak is zeer merkwaardig. Door de prijsdalingen in 1958 namen de gevraagde hoeveelheden belangrijk toe. Toen in de loop van deze zomer de prijzen van boter en kaas opnieuw stegen tot het niveau van voorgaande jaren, bleek het verbruik zich toch (voorlopig) op een veel hoger niveau te handhaven. In hoeverre hier van een blijvende verhoging gesproken kan worden, is nu nog niet uit te maken. Het is alsnog mogelijk dat na enige maanden, nadat de consumenten zich het hogere prijspeil voldoende gerealiseerd hebben, het verbruik weer terugvalt op het niveau van de jaren 1957 en daarvoor. Het zou bepaald leerzaam zijn indien zou blijken dat een tijdelijke prijsdaling een langdurige vraagverbetering kan uitlokken. Van belang ten slotte nog was, dat door het lage prijsniveau van 1958 en begin 1959 de voorraden grotendeels uitgeput waren. De ontwikkeling van de laatste maanden had dus plaats in een markt, die geen enkele reserve meer had.

²⁾ Het feit dat het consumptiemelkverbruik voor ons land op hetzelfde niveau staat als vorig jaar, is dus voor de Nederlandse zuivelindustrie geen reden om te veronderstellen dat aan de voortdurende daling in het consumptiemelkverbruik sinds 1952 een eind is gekomen. Een bezinning op de oorzaken van deze daling en het zoeken naar de remedie is nog steeds gewenst.

De vooruitzichten van de zuivelmarkt.

Het voorspellen van de toekomst is steeds een riskante zaak. Uitermate hachelijk wordt het echter, indien men zich waagt aan voorspellingen t.a.v. een markt die zo onevenwichtig is als de zuivelmarkt. De oorzaak van deze onevenwichtigheid is het feit dat de fluctuaties in de totale Europese zuivelproductie hun weerslag op een zeer beperkt deel der markt vinden, waar ze dan veelvuldig versterkt, hun werking doen gelden. In de eerste plaats is dit toe te schrijven aan de positie van de consumptiemelkafzet in de totale zuivelafzet. Een belangrijk deel van de melkproductie wordt als consumptiemelk afgezet. In Nederland is dit ruim 30 pCt., evenals in Zweden, Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk; in de Verenigde Staten is het bijna de helft en in Engeland zelfs bijna 80 pCt. De vraag naar consumptiemelk nu is uitermate prijsinelastisch, terwijl de prijs veelal wordt vastgesteld onafhankelijk van de actuele marktontwikkeling. Een toename der melkproductie kan dus niet gedeeltelijk ondergebracht worden in de consumptiemelksector, maar komt in haar geheel ten laste van de andere sectoren van melkverwerking.

Een tweede reden voor de onevenwichtigheid van de marktontwikkeling is dat de traditionele importlanden de fluctuaties in de melkproductie geheel plegen af te wentelen op de internationale markt. Neemt in deze landen, zoals in 1957, de melkproductie snel toe, dan wordt de import beperkt. Is er echter, zoals dit jaar in Frankrijk en Duitsland, door de grote droogte een tekort aan melk, dan wordt getracht — tegen elke prijs — aanvullende hoeveelheden zuivelproducten te kopen. Daar de te kopen hoeveelheden, gezien de totale binnenlandse melkproductie, relatief gering zijn, blijft in deze landen het binnenlandse prijspeil vrij stabiel, terwijl het prijspeil op de internationale markt aan sterke schommelingen onderhevig is. In feite komt het er op neer dat de exporterende landen met naar verhouding een kleine melkproductie — Denemarken, Nederland, Australië en Nieuw Zeeland — niet alleen de fluctuaties in hun eigen melkproductie moeten opvangen, maar ook die van de continentale landen met een grote eigen melkproductie. Op één ding zal in de toekomst dan ook zeker gerekend kunnen worden en dat is dat de zuivelmarkt zeer onevenwichtig zal verlopen, zelfs indien er op lange termijn een evenwicht zou zijn tussen vraag en aanbod.

Voorspellingen op korte termijn zijn dan ook niet direct zinvol. Wel kan verwacht worden dat voor de komende wintermaanden de schaarstesituatie zal aanhouden. De voorraden wintervoer voor het vee zijn in het algemeen onbevredigend en met name de zeer uitzonderlijke droogte in heel Europa gedurende de gehele zomer, maar vooral in de maanden augustus en september heeft de melkproductie in vele landen belangrijk doen dalen. Bovendien zijn vooral de botervoorraden klein. De markt heeft weinig of geen reserve. Een hoog prijspeil — ook voor de eigen binnenlandse markt — is dan ook voor deze winter te verwachten, met midden in de winter, wanneer de melkproductie het dieptepunt seizoenmatig bereikt, waarschijnlijk een zeer gespannen zuivelmarkt met hoog oplopende prijzen.

Vooruitzichten op wat langere termijn.

Voor het bepalen van de vooruitzichten op wat langere termijn, is het zinvol de situatie die boven geschetst is, als uitgangspunt te nemen. Deze situatie is weer te geven als een balanceren tussen een tekort en een overschot, waarbij de marge tussen de tekort- en de overschotsituatie slechts

gering is. Een eerste conclusie die getrokken kan worden is, dat een gunstige ontwikkeling van de zuivelmarkt voor een belangrijk deel afhangt van de ontwikkeling van de melkproductie. Is, zoals de laatste twee jaren, de toename der melkproductie door klimatologische factoren gering, dan is een gunstige ontwikkeling mogelijk. Het is duidelijk dat elke produktiebevorderende maatregel in een dergelijke situatie uit den boze is en dat het goed zou zijn, indien de landbouwpolitiek in West-Europa, Australië en Nieuw Zeeland gewikt zou worden van elke maatregel, die produktiestimulerend werkt. Zonder nader in detail te treden, is op te merken, dat bijna in geen enkel land de landbouwpolitiek in dezen geheel vrij is. Een uitzondering vormen wellicht Denemarken en Zweden. In Denemarken werken de (lage) wereldmarktprijzen rechtstreeks door in de melkveehouderij, waardoor in 1958 een sterke teruggang in de melkproductie optrad. In Zweden waren het vooral maatregelen van landbouwpolitieke aard (een actieve structuurpolitiek) die de melkproductie in negatieve zin hebben beïnvloed.

Daarnaast is het mogelijk dat er ontwikkelingen op maatschappelijk gebied optreden, die een toename der melkproductie remmen. Twee factoren kunnen in dit verband worden genoemd. De eerste is de toenemende industrialisatie in vele landen, waardoor jonge boeren en boerenzoons gemakkelijk de weg naar de industrie vinden. Deze zuigkracht van de industrie is bijv. merkbaar in Duitsland en in het zuiden van ons land. In de tweede plaats is te noemen het in toenemende mate doordringen van de grootstedelijke mentaliteit op het platteland. Hierdoor wordt de lust tot langdurige arbeid en de bereidheid af te zien van allerlei sociale verworvenheden (vakantie, vrije week-ends) ook bij de boeren steeds geringer. Beide factoren werken op het ogenblik in vele landen, met name echter in Duitsland en Zweden en ook in Australië en Nieuw Zeeland. In mindere mate in Nederland.

De twee zojuist genoemde factoren, zijn echter factoren die op lange termijn werken. Het is niet onmogelijk dat zij op korte termijn overschaduwd worden door de toenemende rationalisatie in de Europese landbouw en de hieruit resulterende produktiestijging. In vele gebieden is de melkveehouderij nog achter bij de technische mogelijkheden en het inhalen van deze achterstand is vele jaren het primaire doel geweest van de landbouwpolitiek in elk land. Opgemerkt moet echter worden dat de laatste tijd dit doel in vele landen wat op de achtergrond is geraakt. Indien echter voorlopig de tendens tot toenemende rationalisatie in de Europese landbouw krachtiger zou zijn dan beide zo juist genoemde factoren — en dat lijkt op korte termijn het meest waarschijnlijke — dan is, indien de klimatologische omstandigheden in het komende voorjaar en zomer normaal zijn, opnieuw een terugslag op de zuivelmarkt te verwachten. Een situatie als in 1958, toen een aantal factoren gelijktijdig in een ongunstige richting werkten, is echter niet direct te verwachten.

Stimulering der consumptie.

Een tweede conclusie uit het gegeven dat de marge tussen een bevredigend prijspeil en overproductie slechts gering is, luidt dat het vergroten van de vraag naar zuivelproducten een kwestie van het allergegrootste belang is. Na het voorgaande, spreekt het haast wel vanzelf, dat een stimulering der afzet op dit ogenblik de belangrijkste opgave is der zuivelindustrie. Het zich inlaten met de melkproductie zelf is immers niet direct haar taak.

Met vergroting der vraag is hier bedoeld een verschuiving der vraag door middel van reclame, moderne afzetmethodes, public relations, invoering van een goede verpakking en van merken, kwaliteitsverbetering en kwaliteitsvariëties, invoeren van nieuwe produkttypes e.d. Op het eerste gezicht zijn de resultaten, die in de zuivelsector behaald worden met bovengenoemde methodes, niet altijd zo duidelijk als wellicht in andere sectoren van het economisch leven het geval is. Zo vraagt men zich in de zuivelindustrie wel eens af, wat nu het effect is van een reclamecampagne. Door de huidige constellatie der zuivelmarkt kan echter — al mogen de directe resultaten niet altijd imponerend zijn — het effect van deze middelen van beslissende betekenis zijn. Illustratief in dezen is een ervaring in Engeland. Vorig jaar was Engeland het enige land dat een toename van het consumptiemelkgebruik te zien gaf. Deze stijging is praktisch geheel toe te schrijven aan een groots opgezette reclamecampagne. De Engelse zuivelindustrie gaf in 1958 drie-maal zoveel uit aan reclame als in voorgaande jaren. De gevolgen van deze campagne waren drieërlei. In de eerste plaats nam dus het consumptiemelkgebruik toe, het in Engeland — evenals in ons land — verreweg het best renderende zuivelprodukt. In de tweede plaats kwam minder melk ter beschikking voor de Engelse kaasindustrie, waardoor de prijzen van de Engelse kaassoorten snel stegen. In de derde plaats kon de Nederlandse zuivelindustrie profiteren van de schaarste aan Engelse kaas, door tijdens de wintermaanden Engelse kaas te fabriceren, waardoor ten slotte — doordat het aanbod van Nederlandse kaas werd beperkt — de positie van de Nederlandse kaas werd versterkt.

Het is dan ook zeker gewenst dat de zuivelindustrie niet alleen de reclame, maar ook de andere zojuist genoemde middelen op grootscheepse wijze aanwendt. Een relatief geringe vraagvergroting kan van beslissende invloed zijn op het beeld, dat de zuivelmarkt gaat vertonen. Zeker voor een zuivelexporterend land als het onze, ligt hier een taak, zowel om deze middelen voor versteviging van de eigen marktpositie aan te wenden, als om in internationaal verband de afzet te bevorderen. Een samenwerking in internationaal verband vindt bijv. reeds plaats op de Engelse markt t.a.v. boter tussen de vier zuivelexporterende landen Australië, Nieuw-Zeeland, Denemarken en Nederland.

Een industrieel grootbedrijf.

Het is onze overtuiging dat het pas mogelijk wordt vele dingen in de zuivelindustrie in grootse stijl aan te vatten, indien de zuivelindustrie zich ontwikkelt tot een industrieel grootbedrijf. Dit geldt vooral voor het toepassen van moderne afzetmethodes, behartigen van public relations, het invoeren van merken en het streven naar marktbeheersing. Daarnaast ook voor het gebruik van moderne research. Het invoeren van merken maakt het mogelijk zich beter te wapenen tegen de ook in de toekomst stellig te verwachten prijsfluctuaties op de internationale markt. Hetzelfde geldt voor het zorgen voor een kwaliteit en smaak, die zich duidelijk, ook voor de consumenten, onderscheidt van de zuivelprodukten uit andere landen. Van belang voor de ontwikkeling tot industrieel grootbedrijf is, dat deze, althans wat de coöperatieve zuivelsector betreft, kan plaatsvinden bij behoud van de plaatselijke zuivelfabriek. Wel zal het nodig zijn dat de plaatselijke zuivelfabrieken enkele functies, die niet meer bevredigend plaatselijk verricht kunnen worden, afstoten naar hogere verbanden. Hierbij is vooral aan de afzetfunctie gedacht en de hierbij behorende regu-

lering der produktie. Tegenover het afstoten van de afzetfunctie staat echter dat de plaatselijke zuivelfabrieken zich kunnen werpen op enkele taken van specifiek plaatselijke aard. Te noemen is hier bijv. het coöperatief loonmelken. Als zelfstandige technisch organisatorische eenheid kan de plaatselijke zuivelfabriek in vele gevallen haar bestaansrecht behouden; zij zal echter opgenomen dienen te worden in een krachtige economische organisatie op regionaal of nationaal niveau.

Een harde waarheid.

Een harde waarheid moet echter nog ter completering aan het beeld worden toegevoegd en deze is, dat de kostprijs van de melk in ons land te hoog is komen te liggen. Zij is de laatste vier jaren gestegen tot boven een niveau dat hoe dan ook, door de marktprijzen kan worden gedekt. Hoe de internationale markt zich ook moge ontwikkelen, het is nauwelijks denkbaar dat er binnen afzienbare tijd een kostendekkende prijs te behalen is. De huidige kostprijs van de melk komt overeen met een groothandelsprijs voor kaas van f. 3,10 en voor boter van f. 6 per kg. Deze prijzen worden op het ogenblik lang niet bereikt, zeker niet als jaargemiddelde — en wij beleven eerder een hoogtepunt dan een dieptepunt in de marktontwikkeling —, terwijl evenmin in het verleden dergelijke prijzen als jaargemiddelde, zijn voorgekomen.

Een verwachting dat in de toekomst wel dergelijke prijsstijgingen duurzaam zullen voorkomen, moet dan ook ijdel worden geacht. De consumptiemelk zou zonder subsidie en met een natuurlijker vetgehalte gekocht, zeker 7 cent meer moeten kosten. Ook internationaal gezien is onze kostprijs onbevredigend. Wij liggen met onze kostprijs zelfs niet lager meer dan de prijs, waarmee de Franse, Belgische en Duitse boeren genoegen nemen³⁾. Denemarken, Australië en Nieuw-Zeeland hebben reeds jarenlang een lagere kostprijs dan ons land. Het doet weinig ter zake, hoe dit zo gekomen is. Welke verklaring men ook geeft — en er zijn goede verklaringen mogelijk, waarbij onze boeren van elke schuld vrijgepleit worden — het feit zelf verandert er niet door. Het lijkt een dringende taak van het georganiseerde vrije bedrijfsleven om te zoeken naar mogelijkheden tot kostprijsverlaging. Wij denken hierbij vooral ook aan de Centrale Landbouwororganisaties.

Conclusie.

De verrassende ontwikkeling op de zuivelmarkt is deels aan klimatologische factoren toe te schrijven en deels aan een vergroting van de vraag, waarvan nog zal moeten blijken of deze duurzaam is. De ontwikkeling van de zuivelmarkt gedurende de laatste drie jaren heeft echter wel geleerd dat de marge tussen een tekort en een teveel op de zuivelmarkt slechts gering is. De kritieke grens tussen een tekort en een teveel is vaak reeds, voor men erop bedacht is, overschreden. In 1957 en de eerste helft van 1958 verkeerde de zuivelmarkt net onder de kritieke grens, in de rest van 1958 en ook dit jaar erboven. Een relatief slechts geringe wijziging in de melkproduktie kan hiervan de oorzaak zijn. Uit deze situatie vloeit de wenselijkheid voort een toename van de melkproduktie zoveel mogelijk af te remmen en de consumptie zoveel mogelijk te stimuleren. Wat het laatste punt betreft, een op grootscheepse

³⁾ Hiermee is niet gezegd dat de kostprijs in deze landen lager is. Een internationale kostprijsvergelijking is praktisch ondoorvoerbaar. Men zie verder Dr. Ir. J. Sevenster: „De Nederlandse zuivelpositie in internationaal verband” in „E.-S.B.” van 17 december 1958.

Schrijver geeft in dit artikel een overzicht van de stappen die tot dusver gedaan zijn in de richting van een gemeenschappelijke markt voor Latijns-Amerika. Ondanks het feit, dat de bestaande tegenstellingen duidelijker aan de dag treden nu de besprekingen meer in het praktische vlak komen, mag volgens schrijver worden gesteld, dat Latijns-Amerika reeds op weg is naar een regionale markt en dat het op deze weg belangrijke vorderingen heeft gemaakt. Wel moet z.i. worden verwacht, dat eerst sub-regionale markten of vrijhandelszones zullen worden gevormd, en dat deze waarschijnlijk een minder tijdelijk karakter zullen hebben dan aanvankelijk bedoeld was. Anderzijds acht schrijver het zeker dat de uitvoerende organen van de Economische Commissie voor Latijns-Amerika en van de Organisatie van Amerikaanse staten zich zullen blijven inspannen om het gestelde doel van de volledige regionale markt te bereiken.

Op weg naar een Latijns-Amerikaanse regionale markt (II)

Het eerste artikel over bovengenoemd onderwerp¹⁾ hield zich bezig met enkele algemene aspecten van de plannen tot vorming van een gemeenschappelijke markt voor Latijns-Amerika; de noodzaak van economische integratie en de voornaamste moeilijkheden daarbij werden in het kort besproken. In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de stappen die tot dusver gedaan zijn in de richting van deze integratie. Ook ditmaal zullen slechts de grote lijnen worden aangegeven; technische details van overeenkomsten of voorstellen worden niet ter sprake gebracht.

Reeds op de Eerste Panamerikaanse Conferentie, gehouden te Washington in de jaren 1888-1889, werd de vorming van een douane-unie tussen de landen van het Amerikaanse continent bepleit. De commissie die het voorstel onderzocht en beoordeelde kwam tot de slotsom dat een douane-unie vooralsnog niet tot de praktische mogelijkheden behoorde. Naast het verzet van de Verenigde Staten tegen tariefs-

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 23 september 1959.

(vervolg van blz. 783)

wijze inzetten van middelen die tot vraagvergroting kunnen leiden, is, gezien de slechts geringe vraagvergroting, die bereikt moet worden om een gunstige invloed op de zuivelmarkt uit te oefenen, zeer zeker gewenst. Te denken is hier aan reclame, public relations, invoeren van produktvariaties, zorgen voor kwaliteitsverbetering en kwaliteitsdifferentiaties, invoeren van merken, research naar nieuwe produkten e.d. Voor een in grootse stijl aanvatten van dergelijke objecten lijkt echter een ombouw van de zuivelindustrie tot een industrieel grootbedrijf gewenst. Het behoud van de plaatselijke zuivelfabriek is hierbij mogelijk. Een zaak die echter alle aandacht blijft opeisen en op zichzelf onaangenaam is om te noemen, is de te hoge kostprijs van de melk in ons land. De taak dié de Nederlandse melkveehouderij op dit gebied heeft, is dan ook weer te geven met twee woorden: afzetbevordering en kostprijsverlaging.

¹⁾s-Gravenhage.

Drs. H. SCHELHAAS.

verlaging kwamen de bezwaren van Latijns-Amerika: ten eerste bestond het inkomen van de meeste staten bijna uitsluitend uit de opbrengst van in- en uitvoerrechten, en ten tweede waren vele van deze economieën meer onderling concurrerend dan complementair van structuur. Deze beide argumenten zijn interessant omdat zij heden ten dage nog van kracht zijn, zij het in mindere mate dan voorheen. Wat het eerste punt betreft merken wij reeds op dat een aanzienlijke verlaging van de douanerechten de meeste Latijns-Amerikaanse landen inderdaad zal nopen tot een volledige herziening van het belastingstelsel, wat overigens slechts toegejuicht kan worden. Het tweede punt kan in de realiteit van heden niet anders zijn dan een pleidooi voor samenwerking daar de overeenkomst in structuur zonder deze coördinatie leidt tot de meest scherpe concurrentie op de exportmarkten enerzijds en tot inefficiënte duplicatie bij de industrialisatie anderzijds.

Gedurende rond zestig jaar blijft het plan tot integratie rusten. Het wordt weer ter sprake gebracht op de negende Interamerikaanse conferentie van de Organisatie van Amerikaanse Staten (O.A.S.) in 1948 en door de Economische Commissie voor Latijns-Amerika (E.C.L.A.) in 1949 in haar jaarlijkse studie van dit werelddeel. Toch duurt het nog tot 1956 voordat de besprekingen omtrent de regionale markt en de bestudering van alle daaraan verbonden problemen werkelijk beginnen. Op kleinere schaal is dan al reeds het een en ander ondernomen op het gebied van economische integratie. Deze pogingen vragen nu eerst onze aandacht.

In 1948 werd door de landen van het vroegere Groot-Colombia het Verdrag van Quito ondertekend. Dit verdrag beoogt de geleidelijke totstandkoming van een economische unie tussen Colombia, Ecuador, Panama en Venezuela. Toetreding van andere landen is mogelijk, mits zij op een gelijk niveau van economische ontwikkeling staan als de overige verdragspartners. De feitelijke betekenis van het verdrag is zeer beperkt; de uitvoeringsbesluiten, die op dit principiële akkoord hadden moeten volgen, zijn achterwege gebleven. In de laatste jaren hebben de genoemde landen

weer nauwer contact gezocht, zoals hieronder nog zal blijken.

Een tweede, en meer succesvolle, poging tot integratie werd gestart in 1951 door vijf kleine Centraal-Amerikaanse republieken, te weten (van Noord naar Zuid) Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua en Costa Rica. Panama, de zesde schakel in de keten van Mexico naar Zuid-Amerika, hield zich afzijdig, deels wegens de bovengenoemde verbintenis met de Groot-Colombiaanse unie, deels wegens de oriëntering van zijn economie op het Panama-kanaal en de overige contacten met de Verenigde Staten. De voorbereidingen namen zeven jaar in beslag; in juni 1958 werd het „Multilaterale verdrag betreffende vrijhandel en economische integratie” door de vijf landen ondertekend. Dit verdrag kwam tot stand in samenwerking met de E.C.L.A. en andere organen van de Verenigde Naties. Het bevat de gebruikelijke regelingen omtrent afschaffing van interne tarieven, de instelling van een gemeenschappelijk buitentarief, coördinatie van de economische politiek e.d.; ook verplichtingen tot wegebouw, tot gelijkmaking van vervoerstarieven en tot andere maatregelen die het onderling verkeer bevorderen zijn opgenomen. Tegelijkertijd werd nog een andere overeenkomst gesloten die de industrialisatie zal coördineren. Als integratie-industrieën worden aangemerkt die industrietakken, waarin de minimale bedrijfsomvang vereist voor een rendabele exploitatie slechts bereikt kan worden, indien het bedrijf toegang heeft tot de geïntegreerde markt. Een daartoe ingestelde commissie beslist welke industrieën dit in feite zijn en waar zo'n industrie zal worden gevestigd. Over een aantal industrieën heeft men reeds overeenstemming bereikt. Onlangs werd ook besloten tot de oprichting van een effectenbeurs voor de vijf landen. Er zijn dus in dit gebied zeker al positieve resultaten geboekt. En wie ook eventueel mocht twifelen aan het succes; de inwoners zelf van deze landen zeker niet. Zij verklaren zich nu reeds tot een voorbeeld voor de gehele wereld.

Toen in november 1956 de door de E.C.L.A. ingestelde commissie ter bestudering van de integratieplannen (het zgn. Comité de Comercio) voor het eerst bijeenkwam, bestond er dus hier en daar reeds enige ervaring op dit terrein. In vele andere landen echter wist men ternauwernood wat onder een gemeenschappelijke markt moest worden verstaan. De eerste zittingsperiode werd gekenmerkt door een uitwisseling van ideeën en een eerste concretisering van de hoofdlijnen. De „opvoedende taak” van het secretariaat van de E.C.L.A. was in dezen zeer belangrijk! De resolutie van het Comité de Comercio, waarin de noodzaak werd gesteld van een voortzetting in versneld tempo van de onderzoeken en besprekingen omtrent de regionale markt, werd tijdens de zevende zittingsperiode van de E.C.L.A. (La Paz, mei 1957) goedgekeurd. Het eigenlijke werk kon beginnen.

Dit officiële fiat op het integratiestreven werd enkele maanden later nog eens herhaald. Op de in augustus 1957 te Buenos Aires gehouden economische conferentie van de O.A.S. werd volledig ingestemd met de beslissing van de E.C.L.A. Aan één der organen van de O.A.S., de Inter Amerikaanse economische en sociale raad, werd opgedragen in dit opzicht samen te werken met het E.C.L.A.-secretariaat; tot dusver waren de twee organisaties gescheiden opgetrokken naar het gemeenschappelijke doel.

Het overleg werd voortgezet in een tweetal sub-commissies: de werkgroep voor de regionale markt en de werkgroep van de centrale banken. De eerstgenoemde groep

wordt gevormd door een klein aantal deskundigen, handelend als private personen en niet als officiële vertegenwoordigers. De rapporten van deze groep geven een nadere omschrijving van de grondslagen der gemeenschappelijke markt ²⁾. De andere werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van alle centrale banken van Latijns-Amerika, heeft zich bezig gehouden met de problemen van het onderlinge betalingsverkeer en tracht de overgang van bilaterale overeenkomsten naar een multilateraal verdrag voor te bereiden. Beide werkgroepen rapporteren aan het eerder genoemde Comité de Comercio. Naast dit algemene overleg, op geheel Latijns-Amerika betrekking hebbend, heeft het E.C.L.A.-secretariaat ook besprekingen op sub-regionaal niveau georganiseerd. In Santiago kwamen Argentinië, Brazilië, Chili en Uruguay enkele malen bijeen, terwijl in het noorden de landen van het verdrag van Quito vergaderden: Colombia, Ecuador en Venezuela. Panama nam aan laatstgenoemde besprekingen niet deel.

Indirecte steun ontving het werk aan de regionale markt van het initiatief van de Braziliaanse president Dr. Kubitschek tot heroriëntering van het Pan-americanisme: niet slechts politieke samenwerking, maar ook — en in het huidige tijdsgewricht vooral — samenwerking op economisch en sociaal terrein. De eerste vrucht van de zgn. „Operation Panamerica” was de ondertekening van het statuut van de Inter Amerikaanse ontwikkelingsbank in april van dit jaar. Ook de zitting van de Raad van de O.A.S. van juli 1959 benadrukte het feit dat aan de samenwerking ten behoeve van de economische ontwikkeling veel meer aandacht dan voorheen moet en zal worden geschonken.

Terugkerend tot het overleg in E.C.L.A.-verband moet nu de belangrijkste gebeurtenis van dit jaar worden genoemd: de bijeenkomst van het Comité de Comercio en, onmiddellijk daarop volgend, de achtste zitting van de E.C.L.A. in Panama (mei 1959). De resultaten van dit overleg waren niet in alle opzichten bevredigend. Een positief resultaat is, dat — na goedkeuring van het voorbereidende werk verricht door de diverse sub-commissies ³⁾ — werd overeengekomen dat vóór februari 1960 een ontwerp-verdrag betreffende de vorming van een regionale markt gereed moet zijn. Het ontwerp zal worden opgesteld door een commissie van deskundigen, die aangesteld worden door de respectieve regeringen. Dit is stellig een besluit van betekenis; de beraadslagingen gaan nu komen op het terrein van de reële economische politiek.

De conferentie in Panama vertoonde echter ook enkele negatieve aspecten. De werkgroep van de centrale banken heeft zich in haar arbeid angstvallig beperkt tot het betalingsverkeer tussen de landen van de regionale markt, maar geen enkele poging ondernomen om de meningen ten aanzien van de grondslagen der monetaire politiek nader tot elkaar te brengen. Ernstiger is evenwel dat de controversen tussen de (enigermate) geïndustrialiseerde en de niet-geïndustrialiseerde landen eerder vergroot dan verkleind is. Allereerst werd het voorstel van de zijde van de minderontwikkelde landen, om hen uitdrukkelijk te doen delen in de geografische verspreiding van „dynamische industrieën”, door de hoger-ontwikkelde landen van de hand

²⁾ Zie United Nations — E.C.L.A., Economic bulletin for Latin America. Vol. III no. 1 (March 1958) en Vol. IV no. 1 (March 1959).

³⁾ Zie o.a. United Nations — E.C.L.A. El mercado común latinoamericano y el régimen de pagos multilaterales, E/CN.12/C.1/9, of een Engelse vertaling.

gewezen. De gedachten van de relatief zwakkere landen gingen en gaan uit naar een verdeling van belangrijke industrieën op geografische basis, zoals ook binnen de Centraal-Amerikaanse landengroep geschiedt. Zonder deze garantie zou er van industrialisatie praktisch geen sprake meer kunnen zijn; de voorsprong van de meer-ontwikkelde landen en het daaruit resulterende krachtsverschil zijn te groot. De enige concessie van deze landen is dat de zwakkeren hun tariefmuren enkele jaren langer mogen behouden.

Nog scherper werd de zaak gesteld door de vier landen die in Santiago voorbereidende besprekingen hadden gevoerd: Argentinië, Brazilië, Chili en Uruguay. Zij verklaarden — zij het in diplomatieke termen — het economisch belangrijkste deel van Latijns-Amerika te zijn, en dus uitstekend als kern van de integratie te kunnen dienen. Zij zouden dan een gemeenschappelijke markt kunnen vormen, waartoe desgewenst andere landen kunnen toetreden. Het is duidelijk dat in deze constructie de positie

van de minder-ontwikkelde landen nog zwakker zou zijn. Op deze manier zouden de „grote vier” hun dominerende rol behouden en de welvaartsverschillen tussen de diverse landen waarschijnlijk toenemen.

Het idee van de blokvorming, geïntroduceerd als tussenstapje naar volledige integratie, zal, toegepast op deze wijze, eerder een belemmerende dan een bevorderende factor zijn op weg naar een al-omvattende gemeenschappelijke markt. De oorspronkelijke bedoeling was om door de vorming van grotere eenheden, bestaande uit landen met min of meer gelijke monetaire politiek en zonder grote verschillen in ontwikkelingspeil, de overgang naar een regionale markt voor te bereiden en te vergemakkelijken. De bestaande tegenstellingen maken dat dit wel haast het enige lijkt wat momenteel bereikbaar is. Maar dan moet deze blokvorming toch het einddoel in het oog houden, wil het niet een beletsel gaan worden voor de volgende stap. In dit opzicht dreigt het idee van het E.C.L.A.-secretariaat het doel te zullen missen. Van de zijde van de E.C.L.A. is dan ook geprotesteerd tegen deze opvatting van de blokvorming.

Was de stemming op de Panama-conferentie al wat geprikkeld, de geschillen zijn daarna nog duidelijker aan de dag getreden. De vier landen van het zuidelijker blok hebben kort na de conferentie met een vertegenwoordiger van het G.A.T.T. vergaderd over de instelling van een vrijhandelszone. In juli 1959 werden in Lima besprekingen gevoerd tussen de „grote vier” en Bolivia, Paraguay en Peru, welke landen overwegen zich bij de te vormen vrijhandelszone aan te sluiten. Ook hier meningsverschil: de delegaties van laatstgenoemde landen verzochten om herziening van het ontwerp-verdrag, en opneming van bepalingen die hun industriële ontwikkeling veilig stellen.

In dit overzicht in vogelvlucht van het verloop der onderhandelingen ontbraken de meer sombere klanken helaas niet. Verwonderlijk is dit evenwel niet, als men zich de in het eerste artikel uiteengezette controversen herinnert. Juist naarmate de besprekingen meer in het praktische vlak komen worden de tegenstellingen scherper gevoeld. Bovendien moet worden bedacht dat in meerdere Latijns-Amerikaanse landen economische kennis een schaarse factor is; het overleg wordt veelal gevoerd door politici die zich eerst langzamerhand gaan realiseren dat een regionale markt naast voordelen ook zekere nadelen en gevaren met zich zou kunnen brengen voor hun land. Het zijn vaak de economisch zwakkere landen die ook in de besprekingen zwak staan door het ontbreken van capabele economische adviseurs.

Desondanks staat er achter de titel van deze artikelen geen vraagteken. Latijns-Amerika is op weg naar een regionale markt, en heeft op deze weg belangrijke vooruitgang gemaakt. Wel moet worden verwacht, dat eerst sub-regionale markten of vrijhandelszones zullen worden gevormd, en dat deze waarschijnlijk een minder tijdelijk karakter zullen hebben dan aanvankelijk bedoeld was. Anderzijds is het zeker dat de uitvoerende organen van de E.C.L.A. en van de O.A.S. — in het laatste geval eventueel ondanks lijdelijk verzet van de Verenigde Staten, de belangrijkste importeur in dit gebied — zich zullen blijven inspannen om het gestelde doel van de volledige regionale markt te bereiken. Men mag er op vertrouwen dat dit streven, zij het op iets langere duur, toch met succes zal worden bekroond.

Quito.

H. LINNEMANN.

Zuigelingensterfte en geboortemaand

Een onderzoek naar de invloed van de maand van geboorte op de zuigelingensterfte is niet alleen vanuit statistisch oogpunt van belang, maar o.a. ook omdat de gezinnen daaruit bijv. kunnen leren in welke mate de pasgeborenen worden bedreigd door de wisseling der seizoenen. Het „Statistisches Bundesamt” heeft over de jaren 1951 tot en met 1956 een dergelijk onderzoek ingesteld en de resultaten ervan neergelegd in een artikel in „Wirtschaft und Statistik” van juli jl.

Binnen een jaar na de geboorte overleden zuigelingen onderscheiden naar geboortemaand a)

(per 100.000 levendgeborenen)

januari	4.676	mei	4.364	september	4.283
februari	4.479	juni	4.381	oktober	4.514
maart	4.451	juli	4.289	november	4.678
april	4.388	aug.	4.254	december	4.656

a) Opmerking verdient, dat 40 pCt. der zuigelingensterfte plaatsvindt op de dag der geboorte.

Bovenstaand staatje doet zien, dat de maanden juli, augustus en september de gunstigste maanden zijn om het levenslicht te aanschouwen: de in deze maanden geboren immers hebben de grootste kans het eerste levensjaar door te komen. Voor de slechtste maanden — november, december en januari — liggen deze sterftecijfers ongeveer 10 pCt. hoger. De hogere sterftecijfers der in de winter geboren houden verband met het feit, dat deze kinderen reeds in hun eerste levensdagen door de verkoudheden die het winterseizoen in petto heeft, worden bedreigd. Vroeger vertoonde de zuigelingensterfte ook een top in de zomer, als gevolg van dan heersende ingewandstoornissen. De eveneens gunstige levenskansen der in de zomer geboren zijn dan ook vermoedelijk van vrij recente datum.

In aansluiting op zijn artikel in „E.-S.B.” van 21 januari 1959 schetst schrijver in het onderstaande de economische ontwikkeling van Frankrijk sedert de devaluatie van de frank in december 1958. De Franse economie heeft gedurende deze periode in grote lijnen aan de gestelde verwachtingen beantwoord; op bepaalde punten zijn deze zelfs overtroffen. Omtrent de bezetting van het produktie-apparaat en de levensmiddelenprijzen valt evenwel nog steeds enige bezorgdheid waar te nemen. Schrijver verwacht dat de laagste en tevens gegarandeerde lonen zullen worden verhoogd, maar dat een algemene loonronde — met het oog op consolidatie van het bereikte herstel — zo enigszins mogelijk zal worden vermeden. De consumptie zal derhalve geen stimulans zijn voor verdere produktie-uitbreiding. De terughoudendheid die de ondernemers mede met het oog hierop inzake investeringen vertonen, acht schrijver op zeer korte termijn gezien wel begrijpelijk, doch op langere termijn beschouwd minder gerechtvaardigd.

Frankrijk tien maanden na de devaluatie

Er zijn nu bijna tien maanden verlopen sinds Frankrijk — in december 1958 — devalueerde, de externe convertibiliteit herstelde en door drastische bezuinigingen en belastingverhoging het tekort van de Rijksbegroting tot redelijke verhoudingen terugbracht. Nu het ontwerp van de begroting voor 1960 in grote lijnen is vastgelegd en het aanvaard schijnt te zijn, dat het tekort in geen geval groter zal zijn dan het in 1959 was en de belastingen niet verder verhoogd zullen worden, is het mogelijk een eerste voorlopige balans op te stellen van deze tweede „expérience Pinay”¹⁾.

Wanneer we het hierna volgende in enige woorden trachten samen te vatten dan kan worden gesteld, dat de Franse economie gedurende de laatste tien maanden in grote lijnen aan de gestelde verwachtingen heeft beantwoord. Op bepaalde punten zijn deze verwachtingen zelfs overtroffen. Ten aanzien van de bezetting van het produktie-apparaat en — ten gevolge van de droogte — ten aanzien van de ontwikkeling van de prijzen van levensmiddelen is nog steeds enige bezorgdheid waar te nemen.

Betrekkingen met het buitenland.

De crisis van december jl. stond geheel in het teken van een snel acuut wordend deviezengebrek. Het getij is sindsdien gekeerd. Dit blijkt duidelijk uit het feit, dat de Franse frank op het ogenblik op de meeste markten rond of boven pari staat genoteerd, en de officiële deviezenreserves zinderogen toenemen. Deze laatste bedroegen eind augustus ruim \$ 1.850 mln., d.w.z. ruim \$ 800 mln. meer dan in de laatste dagen van december 1958.

Met het oog op het feit, dat er in de laatste maanden van 1958 op grote schaal is gespeculeerd op een verwachte devaluatie van de frank, zou men kunnen menen, dat de toename van de reserves in 1959 daarvan wel een gunstige weerslag moet vertonen. Dit blijkt echter slechts in een onbeduidende mate het geval te zijn. Aan de hand van uiteenlopende ontwikkelingen van handels- en betalingsbalans-

cijfers voor de eerste helft van dit jaar heeft men gemeend te kunnen vaststellen, dat er in de laatste maanden van 1958 tot een bedrag van rond \$ 450 mln. „onnodig” deviezen op termijn zijn gekocht en dat de conversie van in deviezen ontvangen betaling is uitgesteld voor een bedrag van ongeveer \$ 50 mln.²⁾

Het jaar 1958 werd echter afgesloten met een deviezen-schuld van het Wisselkoers Stabilisatie Fonds aan de Franse banken ten bedrage van ruim \$ 330 mln.³⁾ Deze schuld is in de loop van het jaar 1959 terugbetaald en is dus niet in het bedrag van de officiële deviezenreserves begrepen. Daarnaast is, zoals gebruikelijk was in het kader van de E.B.U., het deficit van Frankrijk ten opzichte van de E.B.U. pas in januari 1959 verrekend. Zoals men zich misschien zal herinneren was dit deficit, juist in verband met speculatieve transacties, bijzonder groot, nl. \$ 160 mln. Deze twee posten compenseren de „deviezenbesparing”, die uit de repatriëring van op korte termijn gevluht kapitaal is voortgevloeid.

Men mag daarentegen aannemen, dat het buitenlandse kapitaal, dat in 1959 ter belegging naar Frankrijk is gestroomd, de deviezenreserves gunstig heeft beïnvloed en in zekere mate een niet-blijvende factor voor de ontwikkeling van de Franse betalingsbalans vormt. Wat de omvang van deze kapitaalstroom betreft, zou volgens de reeds genoemde studie van het I.N.S.E.E. uit dezen hoofde tot eind mei een bedrag van ruim \$ 300 mln. naar Frankrijk zijn gevloeid. Eind augustus moet dit bedrag aanzienlijk hoger zijn geweest. Neemt men aan, dat de beleggers even de kat uit de boom hebben willen kijken, maar in verband met andere omstandigheden, zoals de snelle reactie van de financiële wereld op de inwerkingtreding van de E.E.G.,

²⁾ Zie „Etudes et Conjoncture”, No. 8-9, 1959. I.N.S.E.E., blz. 752 e.v.

³⁾ Zie het aangehaalde artikel in „Etudes et Conjoncture”. Deze deviezenschuld vloeide voort uit een verplichte overdracht aan het Fonds van deviezen, die de banken in normale omstandigheden zelf mochten aanhouden. Dit proces wordt gemeenlijk aangeduid met de naam „ratissage”. De terugbetaling aan de banken wordt „dératissage” genoemd.

¹⁾ Zie ook: „Frankrijk opent zijn grenzen” in „E.-S.B.” van 21 januari 1959.

vervolgens massaal hebben gereageerd, dan lijkt een schatting van het netto saldo van de kapitaalbalans op \$ 500 tot \$ 600 mln. niet al te ver uit de richting. Dit zou een overschot op de lopende rekening impliceren van \$ 200 tot \$ 300 mln.

In het licht van de structuur van de Fransé betalingsbalans zou dit overschot zijn oorsprong vinden in de handelsbalans, het toeristenverkeer en betalingen voor aan de geallieerden verleende diensten.

De handelsbalans heeft ongetwijfeld een overschot opgeleverd, dit ondanks het feit dat sinds het begin van dit jaar de grenzen veel ruimer openstaan voor importen uit de andere O.E.E.S.-landen en het dollargebied en in het bijzonder uit het gebied van de E.E.G. In franks zijn de importen uit landen buiten het frank-gebied gedurende de eerste acht maanden van 1959 slechts 2 pCt. hoger dan in 1958. De exporten naar deze landen, die — op de basis c.i.f.-f.o.b. — in mei de overeenkomstige importen dekten, zijn sinds mei iedere maand aanzienlijk hoger dan die importen.

Ondanks het eeuwfeest van de verschijningen in Lourdes en het geringe bedrag dat de Franse toeristen ter beschikking werd gesteld, was het saldo van het internationale toeristenverkeer in 1958 voor Frankrijk negatief. Het zomerse weer, de devaluatie van de frank en de rust in het land hebben er ongetwijfeld toe bijgedragen, dat Frankrijk in 1959 belangrijk hogere ontvangsten uit hoofde van het toeristenverkeer heeft geboekt dan in 1958.

De resultaten van het vrachtenverkeer zijn ingevolge de prijsdaling op de vrachtenmarkt waarschijnlijk gunstiger geweest dan in voorgaande jaren, maar Frankrijk heeft traditioneel een ongunstige transportbalans. Over de netto-ontvangsten in verband met dienstverleningen aan N.A.T.O.-eenheden valt weinig te zeggen, hoewel het aannemelijk lijkt, dat de veranderingen van jaar tot jaar geen enkel verband houden met de economische ontwikkeling van Frankrijk zelf.

Binnenlandse verhoudingen.

De sociale rust, die men de Achilleshiel van het Franse herstelplan kan noemen, is ondanks de spanningen, die men rond de eerste dagen van mei kon waarnemen, bestendig gebleven. Dit succes kan aan het vertrouwen in het huidige bewind en aan de gematigdheid van de eisen van de vakverenigingen worden toegeschreven. De Regering zegde toe haar houding inzake het niet terugbetalen van de eerste kosten van medische hulp (sociale verzekeringen) te zullen herzien, de kindertijslag te zullen verhogen — beide beloften zijn gestand gedaan — en in de nu komende herfst de mogelijkheid van loonsverhogingen te zullen bestuderen. Deze toezeggingen werden maar al te gretig aanvaard, omdat er nog een zekere onrust ten aanzien van de werkgelegenheid heerste.

Juist tegen deze achtergrond lijkt het op het eerste gezicht onaannemelijk, dat de consumptie van de gezinshuishoudingen gedurende de eerste acht maanden van 1959 een hoger peil heeft bereikt dan tijdens de vergelijkbare periode van 1958. Een nadere analyse doet evenwel zien, dat de betreffende stijging vrij sterk was gedurende het eerste kwartaal van het jaar, doch minder beduidend gedurende het tweede kwartaal ⁴⁾. In de daaropvolgende

⁴⁾ Zie het tijdschrift „Consummation” van 15 juni 1959. Het I.N.S.E.E. en het C.R.E.D.O.C. (Centre de Recherches et de Documentation sur la Consommation) zijn het, hoewel zij op verschillende punten van inzicht verschillen, hierover wel eens.

maanden is de consumptie waarschijnlijk weer iets gestegen. Vooral wat de laatste twee maanden betreft gaat het meer om schattingen dan om bewezen feiten.

De relatieve stijging, die is opgetreden gedurende de eerste drie maanden van het jaar, zou vooral zijn beïnvloed door aankopen van duurere consumptiegoederen, waaronder auto's, met het oog op verwachte prijsstijgingen. Het is mogelijk, dat deze invloed zich ook nog daarna heeft doen voelen, want voor de maanden mei-juni kon nog niet van een algemene stabilisatie van prijzen worden gesproken. Wat er ook van zij, de golf van kooplust heeft vanwege de betrekkelijk lage stand van de voorraden bij de tussenhandel in het begin van het jaar bijna onmiddellijk haar invloed doen gevoelen op de industriële productie. Globaal genomen kan men dan ook zeggen, dat de consumptiegoederenindustrie betrekkelijk weinig last heeft ondervonden van de „bestedingsbeperking”. Bij verdere studie blijkt echter, dat er van industrie tot industrie wel degelijk verschillen zijn waar te nemen.

De vraag naar investeringsgoederen moet evenwel belangrijk lager zijn geweest dan een jaar geleden. De industriële activiteit in deze sector van de economie heeft daarvan blijk gegeven. De invloed hiervan op de totale index is echter beperkt gebleven. Deze is op zijn dieptepunt niet meer dan enige punten lager geweest dan het vorige jaar, d.w.z. ongeveer 3 pCt.; in juni bereikte hij weer het peil van juni 1958.

Zelfs wanneer men deze index, wegens bepaalde gebreken, niet beschouwt als een zeer precieze indicator, dan kan men toch wel, mede op andere gronden, aannemen dat de daling van de productie beperkt is gebleven. De driemaandelijke enquête van het Ministerie van Arbeid laat immers zien, dat in het tweede kwartaal van 1959 de gemiddelde duur van de arbeidsweek weer het peil had bereikt van 1958. Ook de cijfers aangaande de arbeidsbezetting buiten de landbouw wijzen in dezelfde richting. De betreffende index is echter tot in het tweede kwartaal van 1959 ongeveer 1 pCt. lager gebleven dan een jaar tevoren.

Volgens de meermalen genoemde studie van het I.N.S.E.E. is de werkelijke koopkracht van de Franse huishoudens in het laatste kwartaal van 1958 met ongeveer 3 tot 4 pCt. gedaald. In het eerste kwartaal van dit jaar zou deze koopkracht ongeveer in stand zijn gebleven en daarna waarschijnlijk met 1 tot 2 pCt. zijn toegenomen ⁵⁾. Van de andere kant zijn de zichtbare besparingen van het publiek — deposito's bij spaarbanken, bij het publiek geplaatst schatkistpapier, termijndeposito's bij banken en publieke emissies van aandelen en obligaties — in 1959 belangrijk hoger dan in de vergelijkbare periode van 1958. Op het eerste gezicht valt dit alles moeilijk te rijmen met een belangrijk hogere reële vraag naar consumptiegoederen. Bij de verklaring van deze hogere vraag moet men natuurlijk rekening houden met een aanzienlijk toegenomen toeristenbezoek, maar deze factor schiet ver tekort om de divergentie te verklaren. Deze moet dus wel berusten op de intering van bestaande reserves. Hoewel zij niet alle even belangrijk zijn kunnen naast elkaar worden genoemd het interen van kasreserves — vermindering van de bankbiljettenomloop —, de verkoop van opgepot goud, maar vooral ook de repatriëring van tevoren gevluchte kapitalen en de substitutie van binnenlandse besparingen door buitenlandse.

⁵⁾ Het is waarschijnlijk, dat deze cijfers betrekking hebben op het totale inkomen en niet op het beschikbare inkomen.

De voorlopige cijfers over de ontwikkeling van de levensverzekering tonen aan dat de eerste helft van het thans lopende jaar zeer bevredigende resultaten heeft afgeworpen. Aan nieuwe verzekeringen werd nl. voor een bedrag van f. 2.054 mln. ingeschreven, hetgeen ten opzichte van het corresponderende tijdvak in 1958 een bruto-voortgang van f. 197,6 mln. of een toenemingspercentage van 10,7 betekent. Het produktieresultaat over het eerste halfjaar 1959 overtreft reeds nu het produktie-acces over het gehele jaar 1958. Er behoort volgens schrijver geen twijfel over te bestaan dat 1959 als geheel een aanzienlijk gunstiger beeld zal opleveren dan 1958. Behalve een overzicht van de ontwikkeling der produktie — ook per branche — bevat het artikel gegevens over de premie-ontvangsten, de uitkeringen aan polishouders en begunstigen en over de beleggingen.

Levensverzekering in het eerste halfjaar 1959

Produktie.

Blijkens de door het Centraal Bureau voor de Statistiek verstrekte maandelijkse opgaven van de uitsluitend hier te lande bij de binnen- en buitenlandse maatschappijen tot stand gekomen individuele en collectieve kapitaal-, rente- en volksverzekeringen lag de produktie in de eerste helft van 1959 bijna f. 200 mln. hoger dan in de vergelijkbare periode van het vorige jaar. Hier openbaart zich een markant verschil met de situatie medio 1958, op welk moment de toevoer aan nieuwe verzekeringen bij die van een jaar eerder was achtergebleven. De toen gesignaleerde teruggang kon voor een voornam gedeelte worden toegeschreven aan de minder gunstige economische omstan-

digheden, die eind 1957/begin 1958 aan de dag waren getreden. Verwacht mocht worden, dat wanneer de conjunctuur zich weer in opgaande lijn zou gaan bewegen, de produktiecijfers een dienovereenkomstige tendens zouden laten zien. In die verwachting is men in de kringen van het levensverzekeringbedrijf niet teleurgesteld. Want zodra onze nationale economie weer tekenen van herstel begon te vertonen, liepen ook de produktiecijfers weer op. Voor 1958 had dit zelfs tot gevolg, dat de oorspronkelijke achterstand op 1957 werd ingehaald en uiteindelijk een resultaat kon worden geboekt, dat *boven* het peil van een jaar eerder lag.

(vervolg van blz. 788)

Vooruitzichten.

Het is niet erg waarschijnlijk, dat de consumenten in een dergelijke houding zullen kunnen blijven volharden. Ten aanzien van de vooruitzichten van Frankrijk wordt wel naar voren gebracht, dat in de loop van de laatste maanden van 1959 belangrijk hogere bedragen aan belastinggelden zullen moeten worden opgebracht dan die, waaraan de Fransen gewend zijn. Daar komt bij, dat de prijzen van een aantal levensmiddelen ingevolge de droogte eerder zullen stijgen dan dalen. Verwacht mag dan ook worden, dat de laagste en tevens gegarandeerde lonen zullen worden verhoogd. Een algemene loonronde zal echter zo enigszins mogelijk worden vermeden om het bereikte herstel te consolideren. Kortom men mag niet verwachten, dat de consumptie een stimulans voor verdere produktie-uitbreiding zal zijn.

De overheidsuitgaven vóór burgerlijke investeringen zijn vooral gedurende de eerste maanden van het jaar in versneld tempo gedaan. Van deze kant is dus ook niet veel meer te verwachten. Op zeer korte termijn beschouwd lijken de ondernemers dus niet geprikkeld te worden door de

te verwachten vraag om tot verdere investeringen over te gaan. Daar komt nog bij, dat er in ondernemerskringen een zekere ongerustheid bestaat ten aanzien van het verloop van de exporten van auto's en hoogovenprodukten. Waar het hier om zeer belangrijke industrieën gaat, die van grote invloed zijn op de inkomensvorming, is het wel te begrijpen dat er nog een zekere terughoudendheid bestaat op het gebied van investeringen. Op langere termijn bezien is deze houding echter minder gerechtvaardigd. De Franse prijzen lijken concurrerend, de binnenlandse behoeften op het gebied van huizen, scholen enz. zijn nog zeer groot. De groei van de bevolking en de Europese integratie zijn er borg voor, dat de Franse economie niet zal terugvallen in de verstarringen van vóór de oorlog. De grote mate van voorzichtigheid, die ondernemers en anderen kenmerkt in de formulering van de vooruitzichten van de Franse economie voor de komende maanden, is dan ook meer dan aan andere factoren te wijten aan de plotselinge verandering van het economisch klimaat: er lijkt een einde te zijn gekomen aan de periode van inflatie en dus ook aan het gemakkelijk kopen en verkopen.

Parijs.

Dr. F. J. A. M. MALLENS.

Behalve de produktie-opgaven van de zijde van het C.B.S., welke maandelijks publiekatie ten zeerste valt toe te juichen, omdat alle daarbij geïnteresseerden op deze wijze in staat gesteld worden de ontwikkeling van de levensverzekering op de voet te volgen, kennen wij ook de produktiecijfers uit het verslag van de Verzekeringskamer, welke zich echter over de periode van een jaar uitstreken. Deze cijfers, die mede betrekking hebben op buiten onze landsgrenzen afgesloten verzekeringen, dragen een officieel karakter, doch kennisneming daarvan is vanzelfsprekend eerst mogelijk, nadat het altijd weer interessante rapport over het gehele bedrijf van de Verzekeringskamer de persen van de drukkerij heeft verlaten. Meestal is dat pas tegen het einde van het jaar, volgend op de verslagperiode, wat jammer genoeg ten koste van de actualiteit gaat. Dit bezwaar wordt, althans ten aanzien van de produktiegegevens, ondervangen door een door het Secretariaat van de Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Levensverzekeringwezen (N.V.B.L.) samengesteld overzicht betreffende de ontwikkeling van de levensverzekeringportefeuilles van de Nederlandse maatschappijen, hetwelk afgedrukt staat in het officieel orgaan van genoemde vereniging, „De Verzekeringsbode” van 7 augustus jl. Bij het groeperen van de verschillende cijfers is dezelfde gedragslijn in acht genomen als de Verzekeringskamer pleegt toe te passen, wat inhoudt, dat de gegevens met de werkelijkheid in overeenstemming zijn.

Uit bedoeld overzicht blijkt, dat door de 57 binnenlandse maatschappijen, die in 1958 in ons land opereerden, een produktie werd behaald van f. 4.607,3 mln., een bedrag, dat ten opzichte van de in 1957 geboekte produktie van f. 4.458,6 mln., f. 148,7 mln. hoger ligt. Een resultaat dat, in aanmerking nemende de minder florissante omstandigheden die in 1958 het economisch leven voor een groot gedeelte hebben beheerst, op zichzelf genomen zeker niet onbevredigend genoemd mag worden, doch dat toch de sporen van de recessie in zich draagt, omdat het produktie-acces van nog geen f. 150 mln. bij dat van vorige jaren in nogal belangrijke mate is achtergebleven (vgl. 1957: f. 411,5 mln. in vergelijking tot 1956; 1956: f. 391,2 mln. t.o.v. 1955; 1955: f. 595,9 mln. t.o.v. 1954 enz.).

Als de voortekenen niet bedriegen, zal 1959 echter een herstel van het groeitempo te zien geven. Deze prognose vindt voedsel in het feit, dat in de eerste helft van het thans lopende jaar voor een bedrag van f. 2.054 mln. aan nieuwe verzekeringen werd ingeschreven, hetgeen ten opzichte van het corresponderende tijdvak in 1958, gedurende hetwelk een produktie van f. 1.856,4 mln. werd geregistreerd, op een bruto-voortgang van f. 197,6 mln. of een toenemingspercentage van 10,7 neerkomt. Het produktie-surplus over het eerste halfjaar 1959 overtreft reeds nu het produktie-acces over het gehele jaar 1958. Blijft de „economische” barometer op voorbeeld van de „meteorologische” barometer van onze zonnige zomer 1959 aanhoudend op mooi weer staan, dan behoeft er geen twijfel over te bestaan, dat het lopende jaar een aanzienlijk gunstiger beeld zal opleveren dan 1958.

Een factor, die daarbij zal meetellen en een voortgaande groei in de hand zal werken, is, dat de maatschappijen besloten hebben met ingang van 1 september 1959 de mogelijkheid te scheppen door betaling van een bescheiden toeslagpremie bepaalde individuele bestaande en nieuwe polissen — van ten minste f. 10.000 — uit te breiden met een viertal interessante aanvullende verzeke-

ringen, die onder de naam „pakket” zijn samengebondeld. De samenstellende bestanddelen van dit „pakket” zijn:

1. extra uitkering van het verzekerde kapitaal bij overlijden door een ongeval;
2. extra uitkering van het verzekerde kapitaal in geval van blijvende algehele invaliditeit in de zin van de „pakketvoorwaarden”;
3. extra uitkering bij overlijden na langdurige ziekte, welke uitkering gelijk is aan 2°/_o van het verzekerde kapitaal per vanaf de 90e ziektedag meetellende ziektedag, hoogstens echter 500 dagen en tot een maximum van f. 50 per dag;
4. extra rente-uitkeringen ter grootte van 10 pCt. van het verzekerde kapitaal bij overlijden (vóór de einddatum) van de weduwe van de verzekerde ten behoeve van de kinderen, en mochten die er niet zijn, ten gunste van andere nabestaanden.

Met deze verruiming van de verzekeringsmogelijkheden, welke ten doel hebben de polishouders financiële bescherming te bieden ten aanzien van risico's waaraan de moderne mens bloot staat en welke belangrijke financiële gevolgen met zich slepen, wordt de aantrekkelijkheid van het bezit van een polis van levensverzekering nog verder verhoogd.

Hoe het produktieverloop gedurende het eerste halfjaar 1959 van maand tot maand in vergelijking tot de overeenkomstige periode een jaar eerder is geweest, kan men uit de hiernavolgende tabel aflezen.

TABEL 1.

Produktieverloop eerste halfjaar 1958-1959
(in miljoenen guldens).

periode	1958	1959	verschil 1959 t.o.v. 1958
januari	284,7	324,5	+ 39,8
februari	313,9	344,7	+ 30,8
maart	332,8	350,6	+ 17,8
1e kwartaal ...	931,4	1.019,8	+ 88,4
april	313,0	343,1	+ 30,1
mei	289,0	326,7	+ 37,7
juni	323,0	364,4	+ 41,4
2e kwartaal ...	925,0	1.034,2	+ 109,2
totaal eerste halfjaar	1.856,4	2.054,0	+ 197,6

In tabel 2 zijn de cijfers opgenomen, die betrekking hebben op het aandeel, dat elk van de drie branches kapitaal-, rente- en volksverzekering in het produktietotaal over het eerste halfjaar 1959 heeft gehad. Daaruit blijkt, dat de strijd om de voorrang, welke door de kapitaal- en renteverzekering is gevoerd, onbeslist is geëindigd. De produktiegetallen voor deze beide rubrieken liggen nagenoeg op hetzelfde niveau, nl. f. 959,5 mln. aan kapitaal- en f. 961,6 mln. aan renteverzekeringen. Ook procentueel ontlopen de kapitaalverzekering (46,7 pCt. van de totale produktie) en de renteverzekering (46,8 pCt.) elkaar nauwelijks iets. In de eerste helft van het vorige jaar daarentegen boekte de kapitaalverzekering met 46,8 pCt. van het totaal een voorsprong op de renteverzekering, die toen 46 pCt. van het geheel uitmaakte. Een voornaam bestanddeel van de nieuwe renteverzekering wordt gevormd door pensioenvoorzieningen, die door tal van particuliere bedrijfstakken in het leven zijn geroepen en bij het levensverzekeringbedrijf zijn ondergebracht. In de sector kapitaalverzekering heeft de individuele verzekering sterk de overhand. Dat een pensioenregeling in de vorm van een kapitaalverzekering wordt gegoten, komt slechts in enkele gevallen voor.

Ten aanzien van de kapitaalverzekering valt in vergelijking tot de eerste zes maanden van het vorige jaar een toeneming van f. 91,5 mln. te constateren, terwijl de renteverzekering een produktievooruitgang van f. 107,6 mln. laat zien, hetgeen ten koste is gegaan van de volksverzekering, in welke branche een kleine inzinking, nl. van f. 1,5 mln., aan de dag trad.

TABEL 2. *Produktie per branche*
(eerste halfjaar)

branche	1958	1959	verschil '59 t.o.v. 1958	1958	1959
	(in miljoenen guldens)			(in procenten van het totaal)	
a. kapitaal- verzekering	868,0	959,5	+ 91,5	46,8	46,7
b. rente- verzekering	854,0	961,6	+ 107,6	46,0	46,8
c. volks- verzekering	134,4	132,9	- 1,5	7,2	6,5
totaal	1.856,4	2.054,0	+ 197,6	100,0	100,0

Premie-ontvangsten.

Blijkens de „Telstrook”, een driemaandelijke publikatie van de Voorlichtingscommissie uit het levensverzekering-bedrijf over de gang van zaken gedurende het lopende jaar bij het binnenlandse bedrijf van de Nederlandse maatschappijen van levensverzekering, lagen de van de verzekeren afkomstige spaargelden, die in de vorm van premiestortingen bij het levensverzekeringbedrijf zijn terecht gekomen in de eerste helft van 1959 bijna f. 18 mln. hoger dan in het eerste halfjaar 1958. De totale premie-ontvangst bedraagt thans f. 432,0 mln. tegen f. 414,2 mln. verleden jaar. Uit de stijgende cijfers van het premie-inkomen mag worden geconcludeerd, dat er bij het publiek een groeiende belangstelling bestaat voor het systeem van sparen, waaraan een aan zichzelf opgelegde spaardwang, nl. de verplichting tot premiebetaling, ten grondslag ligt. Aangezien ook door de andere spaarinstututen als Rijks-postspaarbank, de algemene en de boerenleenbanken alsmede door de spaarkasondernemingen in het eerste halfjaar gunstige ervaringen zijn opgedaan en resultaten zijn behaald, welke die van het vorige jaar overtreffen, is er alle reden om het Nederlandse volk over zijn tot dusverre in dit jaar betoonde spaarzin een „klopje op de schouder” te geven.

Tabel 3 geeft een overzicht van de omvang van de premie-ontvangsten gedurende de eerste helft van de afgelopen vijf jaren en van de toeneming ten opzichte van de overeenkomstige periode een jaar eerder. Daaruit blijkt o.a. dat dit jaar in een periode van zes maanden bijna f. 112 mln. méér aan premien is ontvangen dan vijf jaar geleden in dezelfde tijd, waardoor het voor het beheer der verzekeringsportefeuille noodzakelijk draagvlak een belangrijke verbreding kon ondergaan.

TABEL 3. *Premie-ontvangsten*
(in miljoenen guldens)

jaar	Premie-ontvangst eerste halfjaar	Toeneming t.o.v. het voorgaande jaar
1955	320,7	25,9
1956	364,2	43,5
1957	372,9	8,7
1958	414,2	41,3
1959	432,0	17,8

Uitkeringen.

Door het gezamenlijk bedrijf werd in het eerste halfjaar

1959 in totaal een bedrag van f. 132,8 mln. (v.j. f. 120,1 mln.) ter beschikking van de verzekerden en hun nagelaten betrekkingen gesteld. Dit komt erop neer, dat gemiddeld per maand iets meer dan f. 22 mln. (v.j. f. 20 mln.) is uitgekeerd. Plaast men het bedrag der uitkeringen tegenover dat van het premie-inkomen dan blijkt, dat 32,5 pCt. of een derde gedeelte van de premie-ontvangsten voor het doen van uitkeringen bestemd is geweest. Van die uitkeringen kwam f. 22,6 mln. of f. 1,9 mln. meer ten goede aan de nabestaanden van overleden verzekerden, f. 54,1 mln. of f. 6 mln. meer werd door de rechtverkrijgenden op de expiratedata van de betrokken polissen geïncasseerd, terwijl aan pensioenen en andere soorten rente f. 56,2 mln. of f. 4,9 mln. meer dan een jaar tevoren werd uitbetaald. De onderlinge verhouding der verschillende uitkeringsrubrieken vindt men in tabel 4 aangegeven.

TABEL 4.

Uitkeringen aan polishouders en begunstigen

Uitkering eerste halfjaar	1958		1959	
	in mln. guldens	in pCt.	in mln. guldens	in pCt.
wegens overlijden ..	20,7	17,3	22,6	17,0
op de afloopdata ...	48,1	40,0	54,1	40,8
aan diverse soorten rente	51,3	42,7	56,2	42,2
totaal	120,1	100,0	132,8	100,0

De cijfers betreffende polissen, waarvan de verzekerde bedragen opeisbaar werden, omdat de verzekerden reeds binnen een tijdsverloop van twee jaar na het tot stand komen van de verzekeringsovereenkomsten kwamen te overlijden, tonen opnieuw aan, hoe belangrijk de risico-dragende functie is, welke het levensverzekeringbedrijf in onze samenleving vervult. Hun aantal bedroeg 2.103 (in de eerste helft van 1958 2.254). Zij vertegenwoordigden een uitkeringswaarde van f. 3.010.808. Daartegenover stond een op die polissen ontvangen premiebedrag van f. 169.761, hetgeen impliceert, dat door de maatschappijen bijna 18 maal zoveel zal moeten worden uitbetaald dan werd ontvangen. Tabel 5 geeft hieromtrent tot nadenken stemmende cijfers over de laatste vijf jaar.

TABEL 5.

Door overlijden binnen twee jaar vervallen polissen

eerste helft van	aantal polissen	premie-ont- vangst in guldens	uitkeringen in guldens
1955	2.374	118.912	1.961.760
1956	2.512	209.884	2.400.000
1957	2.131	215.000	2.200.000
1958	2.254	162.363	3.054.070
1959	2.103	169.761	3.010.808

Beleggingen.

De totale activa passeerden reeds in het eerste kwartaal de grens van f. 7 mrd. en beliepen per 30 juni 1959 bijna f. 7,3 mrd., een vermeerdering van f. 368,5 mln. ten opzichte van de stand ultimo 1958. Hoe de maatschappijen genoemd miljardenbedrag hebben belegd, is in tabel 6 berekend. Zoals daaruit blijkt vertonen de posten „leningen op schuldbekentnis”; „hypotheken” en „effecten” de grootste vooruitgang, doch in de onderlinge verhouding der verschillende beleggingssoorten deden zich in de afgelopen zes maanden geen opvallende veranderingen voor.

TABEL 6.

Belegd kapitaal

Soort be'egging	Balanswaarde		Stijging	In procenten	
	per 31-12-1958	per 30-6-1959		per 31-12-1958	per 30-6-1959
	(in miljoenen guldens)				
vaste eigendommen	495,1	515,8	20,7	7,2	7,1
hypotheken	1.382,4	1.447,1	64,7	20,0	19,8
effecten	592,9	644,0	51,1	8,6	8,8
leningen op schuldbekentenis	3.609,0	3.795,3	186,3	52,1	52,1
schatstbiljetten en promessen inschrijvingen Grootboek en Schuldregisters	—	1,1	1,1	—	—
polisbeleningen	613,0	638,7	25,7	8,8	8,7
overige beleggingen	85,5	86,0	0,5	1,2	1,2
.....	149,4	167,8	18,4	2,1	2,3
totaal	6.927,3	7.295,8	368,5	100,0	100,0

De voorlopige cijfers over de ontwikkeling van de levensverzekering, die wij in ons artikel nader in oenschouw hebben genomen, tonen aan, dat de eerste helft van het thans lopende jaar zeer bevredigende resultaten heeft afgeworpen. Nu de berichten uit het bedrijfsleven vrijwel algemeen van een gunstige gang van zaken gewag maken en sombere geluiden bijkans over de gehele linie zijn verdwenen, mag op grond van de ingetreden conjunctuurverbetering verwacht worden, dat het levensverzekeringbedrijf daarvan ook in de tweede helft van 1959 de — rijpe — vruchten zal plukken.

Rotterdam.

J. B. BOOIJ.

BOEKBESPREKING

H. Mechler: „*Méer tijd voor de top; praktische wenken voor overbelaste topfunctionarissen*”. Vertaald uit het Duits door Drs. C. Goldschmeding. N.V. Uitgeversmaatschappij G. J. A. Ruys, Bussum 1959, 239 blz., f. 12,50.

Mechler heeft als onderwerp voor zijn boek een bepaald symptoom gekozen, dat zeer vele oorzaken kan hebben en hij stond dus voor de vraag hoe hij aan zijn behandeling een logische afronding zou kunnen geven. De tijdsbesteding door de top wordt beïnvloed door nagenoeg alle organisatorische en sociaal-psychologische factoren, die in een gegeven bedrijf een rol spelen. Elke grens is hierbij arbitrair en elke keuze bergt in zich de mogelijkheid van verwijt, dat de schrijver zich van sommige problemen met enkele losse opmerkingen of algemeenheden heeft afgemaakt, resp. te veel in details is afgedaald bij uitvoeriger behandeling van andere vraagstukken. Onze opmerkingen dienen dan ook in dit licht te worden gezien om de indruk te vermijden als zou de waarde van dit boek gering zijn.

Mechler heeft geput uit een grote praktische ervaring in het Duitse bedrijfsleven en uit een uitgebreide tijdschriftenliteratuur, waaruit hij bijzonder veel citeert. Uit deze combinatie van kennis zijn vele waardevolle opmerkingen voortgesproken, die op zichzelf de moeite van het lezen van het boek lonen. Ondanks het feit, dat hij uitgegaan is van een symptoom, heeft de schrijver gestreefd naar een wetenschappelijke opzet, hetgeen blijkt uit de indeling van zijn boek, namelijk een eerste deel getiteld „Het probleem” en een tweede gewijd aan „De praktijk van de ontlasting van de ondernemingsleiding”. Uit de kwantiteiten — 100 bladzijden voor het eerste en 140 voor

het tweede deel — is af te leiden, dat de schrijver „Het probleem” wel zeer uitvoerig heeft ontleed. Hij is er echter niet in geslaagd dit eenvoudig te stellen of het in duidelijk onderscheiden deelproblemen te splitsen. Hij vervalt dan ook nogal eens in herhalingen zonder dat dit de duidelijkheid veel groter maakt.

In het eerste hoofdstuk is een goed begin gemaakt met de analyse doch aan het slot daarvan geeft de schrijver wijldloperige beschouwingen en dit herhaalt zich in latere hoofdstukken. Hij besteedt veel aandacht aan wat hij noemt de „conceptie” van de onderneming, een term, die men in Nederlandse literatuur niet vaak tegenkomt. Hij licht dit begrip toe met enkele voorbeelden doch beperkt de definiëring eigenlijk tot „wat gebruik is en wat niet” in een onderneming. Dit bezwaar hebben meer begrippen, die hij hanteert, waardoor men pas al lezende tot de ontdekking moet komen, wat hij waarschijnlijk met een bepaalde term bedoelt. Zolang de organisatiewetenschap nog niet beschikt over een algemeen aanvaard begrippenstelsel, verdient het aanbeveling de voornaamste begrippen, die men gebruikt, duidelijk te omschrijven. Van de handleiding, die hij in het tweede deel geeft voor de opstelling van een bedrijfsconceptie moet men toch wel zeggen, dat deze niet systematisch is en een te oppervlakkige indruk maakt.

Een ander verwijt, dat men Mechler kan maken, is dat hij enkele malen conclusies trekt, die door de daaraan voorafgaande argumentatie niet worden gedekt en meermalen opmerkingen plaatst, die niet terzake zijn of in totaal niets zeggen. Minder fraaie opmerkingen hadden beter achterwege kunnen blijven, zoals „Men pakt niet graag een zaak aan, waarbij — althans momenteel — de fiscus de voornaamste winnaar is voor zover belangrijke rationalisatiekosten behaald worden”. Verder kan men met de schrijver van mening verschillen over een aantal niet nader gemotiveerde stellingen, bijv.:

alleen een onafhankelijke adviseur kan met een deskundig „veto” foutieve ontwikkelingen voorkomen;

een planorganisatie veronderstelt in ieder geval een goede financieringsbasis, omdat juist de meest rationele fabricage, die alleen door een planorganisatie van het bedrijf bereikbaar is, met de economiciteit van de grondstoffenvoorziening en de afzetmogelijkheden in tegenstrijd komt. De bereikte rationalisatiekosten en de optredende renteverliezen heffen elkaar dikwijls op;

het klein- en middenbedrijf heeft over het algemeen wegens de beweeglijkheid van zijn bewust zwevend gehouden organisatie voordelen ten opzichte van het grootbedrijf, te meer daar het de planning op lange termijn niet onvoorwaardelijk nodig heeft;

wij wensen belangrijke beperking van conferenties met medewerkers om meer tijd te winnen voor persoonlijk contact buiten het bedrijf, klanten en elders;

een staffunctionaris moet een idee zo uitwerken en voorleggen, dat de chef alleen maar ja of neen behoeft te zeggen;

daarbij wordt steeds meer waarde gehecht aan preventieve controles, opdat men zich stap voor stap van de toevalligheden in het zakenleven onafhankelijk kan maken;

„snel lezen” is een minder verkwikkelijke mogelijkheid.

Resumerende kan men zeggen, dat Mechler veel waardevolle stof tot overdenken heeft verschaft, mede wat betreft de sociaal-psychologische invloeden op de toporganisatie van een onderneming doch dat hij zich te weinig aan zijn eigen herhaald advies heeft gehouden om „het lezenswaardige in afgepaste en geconcentreerde vorm” aan de top voor te leggen. Aan de ondertitel moet men dus niet teveel waarde hechten, omdat de stof in deze vorm „Meer tijd voor de top” vraagt dan noodzakelijk zou zijn geweest.

Wat betreft de literatuur merkt Mechler op, dat de enkele suggesties om in de overbelasting verbetering te brengen te vrijblijvend en te weinig concreet zijn dan dat de individuele ondernemer of bedrijfsleiding daarmee praktisch iets zou kunnen aanvangen. Dit geldt toch zeker niet voor het werk van de Zweedse hoogleraar Sune Carlson; van het artikel van Prof. Ir. T. J. Bezemer, in het speciale, onder de titel „Managing the Manager” uitgebrachte, nummer van E.-S.B. van 29 oktober 1958, had de schrijver nog geen kennis kunnen nemen, maar indien hij zich spiegelt aan het pretentieloze boekje van Mr. H. Luyk „Waar blijft de tijd van de directeur”, dat al van oudere datum is, dan zal hij moeten toegeven, dat dit — zoals hij zelf eist — „kort en bondig” de kern van zijn eigen betoog geeft in een vorm, die juist voor topfunctionarissen bijzonder aantrekkelijk is en dus waarschijnlijk meer effect zal hebben in de kringen, waarvoor hij zijn eigen boek bedoeld heeft. De moderne opmaak van Luyk's boek noodt tot lezen; het bevat korte duidelijke formuleringen in een overzichtelijke en aardig verluchte typografie.

Tot slot nog een enkele opmerking over de vertaling. Het is een ondankbaar werk om een boek, gesteld in zware Duitse zinnen, zo letterlijk mogelijk in leesbaar Nederlands te vertalen. Een wat vrijere weergave van de inhoud zou het lezen vereenvoudigd hebben. De heer Goldsmiding is er in geslaagd germanismen nagenoeg geheel te vermijden.

Rotterdam.

J. ZWAKHALS.

GELD EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Omstreeks deze tijd van het jaar pleegt de Staat als hamsteraar van geldmarktmiddelen te fungeren, doordat dan de betaling van vennootschapsbelastingen plaatsvindt. In 1958 werd er uit dezen hoofde gedurende de maand september f. 141 mln. betaald (september 1957: f. 252 mln.) en in oktober f. 517 mln. (oktober 1957: f. 624 mln.). Ook dit jaar zijn de naamloze vennootschappen weer bezig hun tol te betalen, al is het nog niet duidelijk in hoeverre er van de regeling ad hoc gebruik wordt gemaakt om de aanslagen in vijf termijnen te voldoen.

Ondertussen hebben deze belastingbetalingen, alsmede de naderende maand-ultimo, die het voor de banken nodig maakt voor de financiering van de groeiende bankbiljettencirculatie een beroep op hun tegoed bij De Nederlandsche Bank te doen, de geldmarkt krap gemaakt. Dit is in de eerste plaats gebleken uit de stijging van het officiële callgeldtarief, d.w.z. van de minimum-notering voor daggeldleningen. Bovendien heeft De Nederlandsche Bank de gelegenheid opengesteld om schatkistpapier met een in de volgende kasreserveperiode liggende vervaldatum bij haar in disconto te geven, en wel op basis van $2\frac{1}{4}$ pCt. Deze op een verruiming van de geldmarkt gerichte openmarkt-politiek moet als een facilititeit worden beschouwd, want de alternatieve methoden om bij de Centrale Bank middelen te verkrijgen zijn duurder. Zo bedraagt het officiële disconto van de Bank $2\frac{3}{4}$ pCt., en voor het verlenen van voorschotten wordt aan banken en wisselmakelaars $3\frac{1}{4}$ pCt. in rekening gebracht.

Het krap worden van de geldmarkt kan dus geheel en al worden verklaard uit factoren die binnen onze volkshuishouding aan het werk zijn. Men behoeft voor deze verklaring geen beroep te doen op de ontwikkeling van de rentestand in het buitenland.

De kapitaalmarkt.

De Amerikaanse beurs heeft in de eerste helft van de verslagweek wederom sterke koersverliezen te zien gegeven. In de tweede helft volgde echter een krachtig herstel. Misschien zijn de beleggers wel van oordeel dat, nadat het Dow Jones gemiddelde voor industrials tot op ca. 10 pCt. beneden het hoogste niveau was beland, het ogenblik was gekomen om weer in de markt te stappen. Dit was overigens juist het ogenblik waarop het duidelijk werd dat de al sinds 15 juli jl. durende staalstaking spoedig zou moeten ophouden om te voorkomen dat tal van afnemers — w.o. General Motors — tot een inkrimping van hun produktie zouden moeten overgaan. Op de valreep heeft het Amerikaanse Congres nog een tweetal maatregelen op het gebied van de staatsschuld goedgekeurd. O.a. werd het rentemaximum voor Savings Bonds (onze rentespaarbrieven) verhoogd tot $4\frac{1}{4}$ pCt. Het wetsontwerp om het renteplafond voor langlopende obligaties op te heffen of boven de $4\frac{1}{4}$ pCt. te stellen, is echter blijven rusten. De Federale Regering is dus nog steeds niet in staat om op marktvoorwaarden te lenen.

Het koersverloop op het Damrak is parallel geweest aan dat in Wall Street. Uit het koersstaatje blijkt dat vrijwel alle vermelde aandelen deze week een hoger niveau hebben bereikt. Een uitzondering vormen aandelen Koninklijke, ondanks het feit dat deze voor het eerst officieel op de Duitse beurzen werden verhandeld.

Wat de obligatiesector betreft, de emissie van de tweede tranche, groot f. 75 mln., $4\frac{1}{2}$ pCt. 25-jarige obligaties a pari door de Bank voor Nederlandsche Gemeenten is een succes geworden. In spanning wacht men nu af hoe het de emissies Amsterdam en Rotterdam zal vergaan die door een tweetal bankconsortia zijn overgenomen.

Uit de Begroting van Binnenlandse Zaken blijkt, dat de brutovlokkende schulden van de gemeenten ult. juni 1959 f. 1.150 mln. bedroegen; daarnaast waren voor f. 1.040 mln. van de f. 1.800 mln. aan reeds goedgekeurde kapitaalswerken nog geen langlopende middelen aangehouden of gecontracteerd. Er is op het gebied van de gemeentelijke kapitaalvoorziening dus nog wel een en ander te doen, en Minister Zijlstra spreekt in de Miljoenennota de hoop uit, dat de opbrengst van geëxporteerde aandelen bestemd zal worden voor de consolidatie van gemeentelijke schulden.

De Staat zal wat de open kapitaalmarkt betreft, in 1959 slechts f. 625 mln. aan leningen plaatsen, tegen f. 800 mln. in 1958. Deze vermindering wordt door de Minister echter niet zozeer in verband gebracht met de positie der gemeenten als met de verwachting dat het bedrijfsleven een groter beroep op de kapitaalmarkt zal gaan doen. De sanering van de gemeente-financiën wordt klaarblijkelijk aan de aandelenexport opgehangen. M.a.w. het buitenland zal in steeds grotere mate eigenaar moeten worden van onze „earning assets”, van onze fabrieken, en wij zelf mogen ons dan de trotse eigenaren noemen van de wegen, de kaden en de rioleringen.

Rectificatie.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft een correctie aangebracht op de voorlopige cijfers betreffende de buitenlandse handel. Volgens de herziene cijfers heeft de export in augustus 1959 niet f. 878 mln. maar f. 1.004 mln. bedragen. De passage, gewijd aan de ontwikkeling van de buitenlandse handel („E.-S.B.” van 23 september 1959), vereist een dienovereenkomstige herziening.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	18 sept. 1959	25 sept. 1959
Algemeen		255	304	307
Internat. concerns		375	436	441
Industrie		174	227	227
Scheepvaart		151	155	156
Banken		138	180	186
Indon. aand.		103	135	134

Aandelen

Kon. Petroleum	f. 183.20	f. 159.—	f. 158.70
Unilever	452	636¼	647
Philips	493¾	629¼	644
A.K.U.	262	364	376
Kon. N. Hoogovens	341	564	573½
Van Gelder Zn.	193	243	244
H.A.L.	158½	160½	161½
Amsterd. Bank	253½	316½	329¾
Ver. H.V.A. Mij-en	131½	149	147½

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.	59¾	58¾	57½
3½ pCt. 1947	90 ^{fr}	93 ^{5/32}	92 ^{fr}
3¼ pCt. 1955 I	87½	89 ^{5/8}	89¼
3 pCt. Grootboek 1946	88½	89 ^{fr}	90
3 pCt. Dollarlening	90¼	91½	90 ^{5/8}
4½ pCt. Nederland 1958	99 ^{fr}	100 ^{fr}	100¼

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90¼	93½	93½
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	91 ^{fr}	88	87 ^{5/8}
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	93	93½
3½ pCt. Philips 1948	95	96¼	96¼
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	88½	87¾
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	109¾	109½

New York

Aandelenkoersgemiddelde Dow Jones Industrials	588	626	633
--	-----	-----	-----

M. P. GANS.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

ECONOMISCH-STATISTISCHE DAG 1959

Op vrijdag 9 oktober 1959 zal een Economisch-Statistische Dag 1959 worden gehouden door de Economische Sectie van de Vereniging voor Statistiek in het Jaarbeursgebouw te Utrecht. Het programma van deze dag is als volgt:

1. Opening door de voorzitter, de heer Drs. L. VAN KRANENDONK.
2. Voordracht door Prof. P. DE WOLFF over „Enkele eigenschappen van log-normale verdelingen”.
3. PAUZE
4. Voordracht door de heer P. L. F. DE JONG over „Toepassing van log-normale verdelingen bij markt-onderzoek”.
5. Buitengewone (huishoudelijke) vergadering.

Na elke voordracht bestaat gelegenheid tot gedachtenwisseling. De aanvang is om 2.30 uur des middags; sluiting van het openbare gedeelte om ca. 5 uur. Belangstellenden, die geen lid zijn van de Economische Sectie, kunnen gratis toegangsbewijzen krijgen bij het secretariaat, Raamweg 18, 's-Gravenhage.

RECENTE PUBLIKATIES

K. J. Arrow, S. Karlin and H. Scarf: *Studies in the mathematical theory of inventory and production*. New York 1959, 360 blz., f. 36,85.

A number of mathematical and conceptual problems in the analysis of business decision about inventories and production.

K. J. Arrow and M. Hoffenberg: *A time series analysis of interindustry demands*. (Contributions to economic analysis, volume XVII). Amsterdam 1959, 289 blz., f. 27,50.

P. J. Bjerve: *Planning in Norway, 1947-1956*. (Contributions to economic analysis, volume XVI). Amsterdam 1959, 384 blz., f. 35.

S. Chakravarty: *The logic of investment planning*. (Contributions to economic analysis, volume XVIII). Amsterdam 1959, 160 blz., f. 15.

Dr. H. L. Drost: *Van eenmanszaak of firma naar N.V.?* Amsterdam 1959, 115 blz., f. 5,90.

Een juridisch-bedrijfseconomisch, doch bovenal fiscaal geörienteerde verhandeling betreffende de vraag of de bestaande rechtsvorm gehandhaafd dient te worden, dan wel de omzetting van eenmanszaak of firma in een N.V. doorgevoerd zal worden. Bijgewerkt tot november 1958.

J. E. Freund and F. J. Williams: *Modern Business Statistics*. London 1959, 530 blz., f. 30.

Both the techniques used in traditional methods of statistics and the modern ideas of statistical inference necessary for the solution for many present-day business problems are discussed.

J. Parry Lewis: *An introduction to mathematics for students of economics*. London 1959, 390 blz., f. 24.

Prof., Mr. B. V. A. Röling: *Europese toenadering*. Een bundel opstellen betreffende de Europese integratie. Haarlem 1959, 295 blz., f. 12,50.

B. Schippers en J. L. van Hedel: *Afirekposten bij de inkomsten- en vermogensbelasting*. Negende herziene en aangevulde druk. Editie 1959. Leiden 1959, 130 blz., f. 3,25.

Guido Declercq en Olivier Vanneste: *De economische situatie en mogelijkheden van het arrondissement Ieper*. Westvlaams Economisch Studiebureau, Brugge 1958, 207 blz. Vanwege de voortdurend hoge werkloosheid in het arrondissement Ieper werd door het Belgische Ministerie van Economische Zaken opdracht gegeven tot het maken van een gedegen studie omtrent de ontwikkeling en de structuur van de werkgelegenheid in dit arrondissement. In het rapport worden allereerst de achtergronden van de economische problematiek van dit arrondissement belicht. Hierbij wordt de aandacht gestigd op de betekenis van de ligging aan de Belgisch-Franse grens in de directe nabijheid van het industriegebied van Rijsel. Vervolgens worden behandeld: de werkgelegenheid in de verschillende sectoren van het bedrijfsleven en de betekenis van dit arrondissement als arbeidsreservoir, speciaal voor de Noordfranse industrie. Tot slot bevat de studie een hoofdstuk waarin de conclusies worden samengevat en aanbevelingen worden gedaan betreffende het te voeren economische beleid.

Taschenbuch für den Gemeinsamen Markt. Agenor Druck- und Verlags-GmbH, Frankfurt am Main, tweede druk 1958, 332 blz.

Dit werkje bevat in zeer beknopte vorm de opbouw en de voornaamste bepalingen van de E.E.G., de E.G.K.S., Euratom en het Europese parlement. Bovendien zijn voor de landen der Gemeenschap de voornaamste economisch-geografische gegevens vermeld en is een adreslijst opgenomen van de onder de E.G.K.S. vallende ondernemingen; van ministeries en organisaties die verband houden met de ijzer- en staalindustrie.

Verschenen :

de nieuwe versie van

niet alleen veel royaler en overzichtelijker van opzet dan de oorspronkelijke uitgave, maar tevens geheel omgewerkt en aangepast aan de nieuwe verkeersregels, welke vanaf 1 oktober van kracht zijn.

Meer dan 260 vragen over:

- verkeersregels
- verlichting
- afmeting en wioldrukken
- en vele andere onderwerpen, waarvan de autogebruiker in het verkeer op de hoogte moet zijn.
- bovendien de belangrijkste Belgische en Duitse verkeersregels.

Prijs f 1,25 per exemplaar

Bij afname van meer dan 10, resp. 25 en 100 exemplaren tegelijk, speciale condities.

Bij tal van autobus- en vervoermaatschappijen alsmede vele fleetowners is het reeds lang gebruikelijk, dat een exemplaar van dit boekje ter hand wordt gesteld aan iedere chauffeur die bij haar in functie treedt.

UITGAVE :

**N.V. KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE
BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS**
POSTBUS 42 SCHIEDAM | GIRO 5858

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

PENSIOEN-RISICO

**biedt een nieuwe verzekering
van weduwenpensioen.**

De algemene weduwen- en wezenwet geeft in vele gevallen een weduwe slechts gedurende een korte periode recht op een wettelijke uitkering. Pensioen-Risico stelt voor werkgevers de mogelijkheid open een tijdelijk weduwenpensioen van f. 1326,- per jaar voor de echtgenoten van hun werknemers te verzekeren, ingaande zodra de wettelijke uitkering wordt gestaakt en eindigende uiterlijk bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar.

De premie voor deze verzekering is verschuldigd tot de 50-jarige leeftijd van de echtgenote van de verzekerde werknemer en bedraagt: f. 15,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering wordt beëindigd bij hertrouw van de weduwe; f. 25,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering bij hertrouw blijft doorlopen of wordt toegekend, omdat de wettelijke uitkering wegens hertrouw wordt beëindigd.

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVERZEKERING EN LIJFRENTEN

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM

GROTE FINANCIËLE INSTELLING

TE AMSTERDAM

ZOEKT ENIGE JONGE

AFGESTUDEERDE ECONOMEN

met belangstelling voor effecten- en beurswezen.

Betrokkenen zullen worden belast met research-werkzaamheden op effectengebied. Leeftijd bij voorkeur beneden 30 jaar.

⊗

Brieven aan het bureau van dit blad onder no. E.-S.B. 53-2,
postbus 42, Schiedam.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**